

POHOD NA STOL

Minulo soboto in nedeljo smo s pohodom na Stol že enajstič zapored počastili znamenito bitko Jeseniško-Cankarjeve čete. V prisrčnost in sneg odeto slavlje je bilo pred Prešernovo kočo... Spomnili smo se, kot vsako leto, tudi smrti partizana Jožeta Kodra, ki je padel v bitki dvajsetega februarja 1942. leta.

Več kot tri tisoč ljubiteljev gora, borcev, planincev, tabornikov, pripadnikov teritorialne obrambe in jugoslovanske ljudske armade, se je povzpela na 2193 metrov visoko goro; in sam vrh zaradi nevarnosti plazov sicer ni bilo mogoče, vendar pa smo s pohodom po bojnih poteh Jeseniško-Cankarjeve čete lepo počastili petintrideseto obletnico vstaje naših narodov.

Udeleženci letošnje manifestacije, med njimi tudi generalmajor Gracjan Škrk, so se najprej ustavili pri karavli Valvazor in se poklonili spomenu padlih graničarjev. Ob tej priložnosti je sekretar OK ZSMS Jesenice tovariš Franjo Kragolnik opozoril tudi na današnje fašistične sile, ki so usmrtille jugoslovanskega konzula Edvina Zdovca in med drugim dejal: »Ne moremo biti ravnodušni, ko fašistični zločinci še vedno ubijajo naše ljudi v Nemčiji, ne priznavajo pravic našim rojakom on-

stran Karavank in skratka nočejo razumeti, da želimo Jugoslovani trajen mir, sožitje z vsemi narodi — in prav Karavanke naj bi postale most, preko katerega bi krepili dobre sosedske odnose.«

Na Zabreški planini je udeležencem pohoda spregovoril predsednik OK SZDL Jesenice Zdravko Črv. Sledil je krajši kulturni program, nato pa je delegacija položila venec k spominskemu obeležju partizanki Julki Jesterle, ki je tragično preminila dan pred bojem na vrhu Karavank.

Karel Pureber je v imenu organizacijskega odbora podelil plakete šestim udeležencem, ki so bili na Stolu že desetkrat. To so prvoborca Stane Kersnik-Jalovčan in Franc Konobelj-Slovenko, železar Alojz Celestina, gozdni delavec Albin Noč, lovec Ivan Mulej in karavla »narodnega heroja Matije Verdника-Tomažaa. Pripadniki te karavle se niso samo udeležili pohoda, ampak so tudi vsestransko pomagali pri organizaciji, zlasti še letos, ko so udeležencem pohoda utrli gaz iz Žirovnice.

Ob koncu velja poudariti, da je za varnost skrbela stotinja gorskih reševalcev in alpinistov, največ iz Jesenic in Radovljice. Za zvezo med pohodom pa so skrbeli delavci milice postaje Jesenice.

S pohoda so udeleženci poslali tudi pismo s podobno vsebino tovarišu Titu.

STANE ŠKRABAR

TV 15

LETO XIV. — Št. 8 26. 2. 1976

MAKS ZADNIK

TRŽAŠKI PROCES

Pretresljive izpovedi prič

str. 2

SILVO TERŠEK

RDEČA ZVEZDA
NA AFRIŠKI CELINI

str. 4 in 5

NEVA MUŽIČ

PRISLUHNI MO VETRU

Ob letošnji podelitvi Kajuhovih nagrad

str. 7

MILENA ŠTRAJNAR

KAJ SMO STORILI?

str. 14

IZ GOVORA GENERALA ARMIIJE
KOSTE NADJA NA OSMI SEJI
PREDSEDSTVA ZVEZNEGA ODBORA
ZZB NOV JUGOSLAVIJE

»Bojevali se moramo za vsakega človeka, ki sprejema in podpira naš samoupravni socialistični razvoj in politiko zveze komunistov. Hkrati pa se moramo odločno postavljati po robu vsem tistim, ki so na nasprotnih pozicijah. Član naše organizacije je lahko samo tisti, ki gre po Titovi poti, in samo toliko časa, dokler gre po njej!« str. 3

PODELITEV KAJUHOVIH NAGRAD

Založba BOREC je 20. februarja podelila letošnje Kajuhove nagrade. Prvo nagrado je prejela zbirka revolucionarnih pesmi vsega sveta z naslovom »Vstanite sužnji«. Podelili so še tri druge in eno tretjo nagrado ter nagrado za likovno opremo. O svečani podelitvi, ki so se je udeležili najvišji predstavniki družbenega, političnega in kulturnega življenja Lidija Sentjura, Janko Rudolf, Bogdan Osolnik, Pavle Zaucer, Tone Turnher, Zdravko Klanjšček, Andrej Ujčić, Anton Ingolič in predstavniki založbe, objavljamo širši zapis na 7. strani.

Pravni mehanizmi italijanskega pravosodja so v Trstu končno stekli. Že je za nami peti dan sojenja esesovskega zločincema Dietrichu Allersu in Josefu Oberhauserju za množična hudodelstva, storjena na okruten način v obtežljivih okoliščinah od septembra 1943 do aprila 1945 v tržaški Rižarni pri Sv. Soboti. Zato iz dosedanjega poteka procesa lahko že z dokajšnjo zanesljivostjo ugotovimo dve temeljni nasprotujoči si težnji:

1. obseg zločinske dejavnosti obtožencev in obtožno gradivo, ki se z dokaznimi listinami, pričevanjem žrtv in drugače z neizprosnimi objektivno logiko razgrinja v vedno novih oblikah pred sodnim zborom, brezkompromisno pristiska na sodišče in javnega tožilca, da razširita obtožbo na vse pripadnike zločinskega odreda »Einsatzkommando Reinhard« in njihove pomočnike (kalaboracioniste), zlasti tiste iz vrst italijanskih fašistov. Ta pa si prizadevata, da obdržita obravnavo v ozkih okvirih obtožbe oz. obtožnice, čeprav je ta nelogično in neutemeljeno ozko zastavljena.

2. ... da so tudi sami načrtovalci takšne obtožbe spoznali njeno nevezdržnost, utegnejo dokaj utemeljeno dokazovati izjave dobro poučenih dejavnikov v pravosodnih krogih, s katerimi zagotavljajo, da bodo po uspešni izpeljavi te sodbe zbirali nov širši krog obtožencev in organizirali obsežnejše sojenje ostalim članom zločinskega odreda Einsatzkommando Reinhard in nekaterim italijanskim kalaboracionistom.

Nelogičnost takšne koncepcije — obdržati obtožbo v zdajšnjih ozkih zasnovah — se je jasno pokazala že drugič dan (17. februarja) pri zaslišanju »priče« Luciana Hesseja, italijanskega državljana, prevajalca pri šefu IV. SA oddelka nemškega gestapa Schiffnerju v Trstu. Glede Hesseja je Primorski dnevnik zapisal da je bil »pravna priča«, »moralno pa obtožene«. Se jasneje in otipljiveje so to pokazali gledalci, med katerimi je završalo, ko je vstopal, ko pa se je izzivalno drzno vračal iz dvorane po končanem »pričevanju«, so gledalci proti njemu »sikali« psovke — podlež, svinja idr. in batli se je bilo, da ga bodo napadli in sami z njim obračunali. Pozneje mi je z njegovo preteklostjo dobro seznanjeni znanec pojasnil, da je Hesse ne le večerajšnji, temveč tudi današnji nacist in da nikoli ne bo drugačen. Te, za nas partizane in našo mladino žalostne, vendar poučne resnice ni ovrgel niti sam Hesse, saj je med zasliševanjem na vprašanje tožilca dr. Coassina, ali je bil član Hitlerjugend organizacije brez trohlje sramu — celo s ponosom priznal, da je bil fašistični mladinec Balilla in da je sodeloval 12. septembra 1943 z nemškimi padalci pri reševanju na Gran Sassu interniranega Mussolinija.

Takšni »priči« kot Hesse je še nekaj, čeprav ne vstejeje mednje članov Einsatzkommande. Prav gotovo sodi med takšne tudi Avgusta Reiss, več kot 70-letna v Trstu živeča Dunajčanka, ki je bila med vojno uradna prevajalka za nemški in italijanski jezik pri Wirthu, Allersu in Oberhauserju v tržaški Rižarni. Tam je sodelovala, kot je potrdila 18. februarja nezmotljivo priča Giovanni Wachberger, naslednji dan pa še Carlo Grini, v vseh »operacijah« rižarnske uničevalne dejavnosti. V četrtak pa je v dvorani ponovno završalo. Poučena s Hessejevim sprejemom, je Reissova pustila obvestiti sodišče, da se je odselila iz ulice Kandler v Trstu v Jugoslavijo. In res, uradniki sodišča je niso našli v stanovanju, zato je kljub ukazu sodišča, da se jo poišče, negotovo ali bo nastopila na sodišču kot »priča«.

Tudi prizadevanje predsednika poročnega zbora dr. Domenica Malteseja, da pričanje omeji le na dejstva, ki so v neposredni vzročni zvezi z Rižarno, in s to

čisto formalistično proceduralno potezo, kolikor je le mogoče, skriči ali celo onemogoči osvetlevanje zločinskega delovanja esesovskih in fašističnih krvnikov na Slovenskem in hrvaškem podeželju (V Brkinih, Čičariji, Istri, Kastavščini in na Krasu), postaja spričo dejstvo, ki jih navaja priče in odvetniki, zastopniki civilnih strank — žrtev Rižarne, vse bolj nevezdržno, če ne celo absurdno. Tako je npr. 18. februarja že omenjeni Wachberger povedal tudi, da je večina žrtv govorila slovensko in da so esesovci pripeljali 1. maja v Rižarno s kamioni z nekega pohoda proti partizanom mnogo živine. Naslednji dan je poskušal odvetnik Sancin iz Gorice pojasniti, da je bila ta ži-

Nemčiji, kot mislijo nekateri italijanski tovariši.

Navzlic opisanim težnjam predsednika Malteseja in tožilca Coassina pa odvetniški zbor — čeprav je dokaj heterogen in niso vsi njegovi člani dobro pripravljeni — s sodelovanjem nekaterih naprednih tržaških zgodovinarjev, ki razgrinjajo in pojasnjujejo nova dejstva uspešno širi krog »moralnih obtožencev«, pogloblja in osvetljuje težo in obseg krivde nacistov in fašističnih kolaboracionistov. Med odvetniki so se doslej zlasti izkazali profesor Kostaris, ki zastopa Židovske žrtve, dr. Battello Nereo Canestrini in drugi. Med slovenskimi odvetniki pa se je do sedaj uveljavil kot taktično zelo spreten in prodoren odvetnik Sancin iz Gorice. Tako je npr. 19. februarja pojasnil izjavo priče Wachbergerja, da so esesovci 1. maja pripeljali živino v Rižarno iz uničene vasi Lipa in takoj predlagal sodišču, naj zaradi pojasnjevanja pomembnih, z Rižarno vzročno povezanih okoliščin, zasliši tudi dva slovenska strokovnjaka — zgodovinarja, ki sta raziskovala delovanje zločincev iz

govora, ki so ga organizirali 18. februarja v hotelu Jolly v Trstu. Takšni in podobni so splošni problemi in težnje po prvem tednu razprave.

Ze v začetku se je z vso ostrino zastavljalo vprašanje, ali bo sodišče sprejelo nove priče in dopolnilna dokazna sredstva, ki jih bodo predlagali zastopniki žrtv. Sprejelo jih je čeprav z rezervo, in s tem omogočilo dejansko razširitev obtožbe, hkrati pa se je s tem odprlo upanje, da se bo tudi v prihodnje ravnalo po enakem načelu. Poskus Allersovega branilca Radovanija, da sodišče na podlagi predloženih dokumentov ugotovi, da je njegov varovanec umrl in ustavi nadaljnji postopek, ni uspel, zato se je postopek nadaljeval.

Pred sodnim zborom so se vrstile priče in opisovale, kako grozovito so nacisti pobijali svoje žrtve. Naj tu spom. nimo le nekatere. Slovenec Franjo Slosar iz Novokračin v občini Ilirska Bistrica je z

sunljivo je pretresla navzoče Sirceljeva izpoved, kako je neka Milena iz Doline pri Trstu tri dni jokala in tožila za otrokom, ki ga je pustila materi, ko so jo odgnali. Nato je izginila.

Med drugimi pričami je nastopil tudi Giuseppe Zankolič (Zankolić) in povedal, kako so Collottijevci aretirali njegovo hčerko Ardemijo (Ta je bila oktobra 1943 partizanka v Zollijevem bataljonu Tržaške brigade — op. pisca), jo odgnali najprej v Coroneo, od tam pa v Rižarno, kjer so jo ubili.

V torek in sredo je nastopilo še več prič, vendar je vse zasenčilo pretresljivo, podrobno in lahko bi rekli — nezmotljivo pripovedovanje osrednje priče tega procesa židovskega krojača Giovanni Heinsija Wachbergerja, ki so ga Nemci aretirali na Sušaku 15. aprila 1944 in ga nekaj dni za tem prepeljali v Rižarno, kjer je ostal do konca in si rešil življenje le zato, ker so ga Nemci potrebovali.

Zal ne moremo povzeti iz njegovega dveurnega pretresljivega pripovedovanja več kot nekaj najbolj značilnih drobcov. Wachberger je kot krojač delal v skladišču kjer so sortirali obleke pobitih in naropana oblačila, zato je lahko po oblekah ugotavljal, da so v Rižarni pobili več tisoč ljudi, vsekakor pa najmanj 2000. Med temi je navajal značilne primere, ki si jih je dobro zapomnil. Tako je dejal, da je nekoč maja 1944 inšpektor Wirth obsodil na smrt dva italijanska vojak iz bataljona Davide. Avgusta Reiss je obsodbo prevedla v italijansko. Italijani pa so morali na Wirthov ukaz sami ustreliti svoja tovariša. To je pozneje potrdil tudi član tega bataljona, ki je nastopil kot priča.

Potem je Wachberger povedal še, da so bili v Rižarni nekaj časa dva okoli 12—14 let stara dečka in nad 80 let star moški, ki so pripravljali drva za peči in krematorij. Nekega dne pa je dobil obleko dečkov v skladišču, kar je pomenilo, da so ju ubili (Priča Rupena iz Trsta je pozneje potrdila, da so bili vsi trije iz Vodice).

Wachberger se je spomnil še, da je nekoč, ko je pomagal nositi podoficirju Schulzu, naletel na slovenskega partizana, ki mu je minirala roke, esesovci pa so ga bili privlekli iz bolnišnice v Rižarno. Ta ni mogel prijati porcije, pač pa mu je zaradi ran na roki padla na tla. Podof. Schulz pa je ugotovil, naj ga pusti kar brez hrane, ker da so mu itak štete ure.

Esesovci so bili tudi neusmiljeni z lastnimi vojaki. Wachberger je nekoč skrit opazoval, kako je esesovski podoficir bral in pretepal mladega nemškega vojaka, ker ta ni prijavil svojega dekleta, ki je pljunila na Hitlerjevo sliko. Ko ga je zaprl v celico, pa mu je še rekel, da bo končal, kot vsi drugi. In res ga pozneje ni več videl.

Se je nastopilo mnogo prič in vse so sodniškemu zboru, tožilcu in navzočim gledalcem opisovale krute zločine esesovcev in Collottijeve tolpe.

Za mene, ki sem imel srečo, da sem dobil Wachbergerja po končani razpravi v gostilni, pa je bilo najpomembnejše, da mi je dokaj dobro opisati inšpektorja SS Sturmbannführerja Christiana Wirtha. Njegov opis se zelo dobro ujema z opisom, ki mi ga je dala 8. septembra 1973 Marija Jenko iz Tomilja, s čimer je bila potrjena Wirthova navzočnost v Tomiljah, ko so Nemci 18. 5. 1944 v Brkinih požgali 6 vasi in živih sežgali 69 ljudi.

MAKS ZADNIK

Paolo Sereni med svojim pričevanjem

TRŽAŠKI PROCES

Pretresljive izpovedi prič

vina oropana med nemško uničevalno akcijo v Lipi, kjer je bilo tudi sežganih 263 živih ljudi. Vendar je predsednik omejil njegovo pojasnjevanje na kratko, češ da ta dejstva ne pojasnjujejo bistvenih okoliščin v delovanju Rižarne. Čeprav bi moralo biti slehernemu človeku, tembolj pa sodniku o vlogi Rižarne jasno dvojje:

1. da je bila Rižarna le instrument ali člen — končna »postaja« — v sistemu nacističnega nasilja in uničevanja nasprotnikov nacizma in fašizma s širšega predvsem slovenskega in hrvaškega območja

2. da razmerje v narodnostni sestavi žrtv Rižarne, med katerimi pa prevladujejo, kot to priznavajo tudi dobro poučeni italijanski dejavniki v Trstu, ujeti borci NOVJ in pristaši NOG jugoslovanskih narodov, najbolj dokazuje tako intenzivnost in množičnost NO gibanja kot tudi dejstvo, da je bila glavna vloga Rižarne predvsem uničevanje prav teh. Zato Rižarna nikakor ni mogla služiti le pripravam za odtrganje Julijske Krajine iz sestave Italije in priključitvi teh

Einsatzkommandu nasploh in še posebej na podeželju med Reko in Trstom. Predsednik je predlog sprejel z rezervo. Od predlagateljev pa je zahteval, naj predložijo sodišču dokumente, na podlagi katerih bo lahko sklepalo, ali je tako zasliševanje res potrebno.

Pričakovati je, da se bo pravdni boj na teh osnovah in s takšnimi težnjami nadaljeval tudi v naslednjih dneh.

Čisto drugačne težnje kot med vodilnimi dejavniki sodišču prevladujejo v napredni italijanski javnosti in tisku, ki posveča iz razumljivih in opravičljivih razlogov boja proti sedanjim oblikam obnavljanja fašističnega terorizma čedalje večjo pozornost tržaškemu procesu. To dokazuje tako čedalje večje število gledalcev v sodni dvorani kot tudi najmanj 25 dopisnikov in reporterjev italijanskih listov, revij in radiotelevizijskih ustanov. Veliko zanimanja italijanskega tiska za ta proces dokazuje tudi dejstvo, da so nekateri njegovi predstavniki zaprosili s posredovanjem Albina Bubniča, dr. Toneta Ferenc in mene, naj bi jih seznanila tudi z zločinskimi delovanjem nacističnih zločincev in njihovih italijanskih ter jugoslovanskih kolaboracionistov na slovenskem in hrvaškem podeželju. Njihovi želji sva ustregla in se udeležila raz-

otožnim, tihim in žalostnim polnim glasom opisal, kako so nacisti odvedli spomladi 1944 devet članov njegove družine v uničevalna taborišča in jih tam 5 pobili na strahovit način. Med temi je bil tudi 88-letni ded in 14-letni brat. Naravnost do solz ganljivo je odjeknila v dvorani Slosarjeva izpoved, a je njegova mati, ko so jo nacistični rablji odgnali, slutila, da se ne bo nikoli več vrnila, zato je na skrivaj izročila sosedji poročni prstan in jo prosila, naj ga izroči tistemu njenemu otroku, ki bo preživel vojno.

»In ta prstan«, je zaključil Slosar »hranim jaz v spomin na pokojno mater!«.

Se bolj pretresljivo je odjeknila izpoved Franca Sircelja, ranjenega borca Istrskega odreda, ki so ga 18. novembra 1944 prijeli nemški vojaki, ga s še 9 drugimi izročili nato Waltherjevemu in drugim krvnikom. Ti pa so ga odpeljali v Rižarno, kjer je bil 22. ali 23. marca 1944 že slečen in določen, da ga pobijejo. Toda pijani esesovski morilec Schulze je bil tisti večer že pretrujen, zato sta Sircelj in še eden ostala živa. Se bolj grozljivo in pre-

BORCI V DELEGATSKEM SISTEMU

Kako so v vaših organizacijah zaživeli delegatski odnosi in kje vse so borci vključeni kot delegati?

Ze pred uveljavljanjem delegatskega sistema in njegovih odnosov v skupščinskem in družbenopolitičnem sistemu v letu 1974 so številni člani naše organizacije ZB NOV delovali v organih krajevne skupnosti, njenih družbenopolitičnih organizacijah in skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.

Ze ob zadnjih volitvah za zbor delegatov krajevne skupnosti, splošne delegacije krajevnih skupnosti in delegacije SIS, kakor tudi v predsedstvo krajevne konference SZDL in druga telesa krajevne skupnosti (od-

bor za ljudsko obrambo, odbor za družbeno samozaščito itd.), so bili izvoljeni številni člani naše organizacije.

V vseh teh organih in organizacijah deluje 58 članov naše organizacije ali 22 odstotkov vsega članstva, precejšnje število teh pa tudi kot delegati v občinski skupščini in občinskih družbenopolitičnih organizacijah in v mestnem merilu.

Na splošno lahko ocenjujemo, da so se delegatski odnosi že začeli uveljavljati v vseh sredinah, da so v bistvu že prešli v zavest delegatov, da pa so še težave v sami praksi uveljavljanja tega sistema, zlasti v nekaterih odnosih, npr. »predstavniki«.

S katerimi posebnostmi se ZB NOV zaradi svoje specifičnosti srečuje pri uveljavljanju delegatskega sistema?

V delovanju delegatskega sistema,

z ozirom na splošna načela njegovega uveljavljanja, zlasti glede njegovih razmerij z bazo in do nje, ne bi mogli reči, da smo ugotovili kakšne posebnosti z ozirom na »specifičnost« organizacije ZB NOV. Če bi upoštevali kot »specifičnost« naše organizacije na primer razmeroma visoko starost njenih članov, številne obremenitve nekaterih z drugimi družbenopolitičnimi nalogami, zlasti tistih, ki so delegati in druge razloge objektivnega značaja, kar vse vpliva na kvaliteto in uspešnost delovanja delegata, bi lahko rekli, da so to edine »specifičnosti«.

Positivna značilnost delovanja delegatov iz vrst organizacije ZB NOV pa je, da vnašajo kot borci NOV v delo delegacij in druga telesa, kjer delujejo, pozitivno politično klimo v reševanju in urejanju zadev v teh telesih in pri oblikovanju politike.

Kaj menite o dosedanjem delovanju delegatskega sistema in kakšne so vaše pripombe?

Prepričani smo, da je delegatski sistem kot izvirnost naše družbenopolitične ureditve edino uspešen za demokratično urejanje raznovrstnih problemov in uveljavljanje delovnih ljudi in občanov ko temeljnih nosilcev nadaljnjega razvoja naše samoupravne socialistične družbe.

Ta sistem in njegovi odnosi so že zaživeli, so pa ponekod še začetniške težave v želji, da bi dobili vedno večjo veljavo in potrditev v celotnem svojem bistvu. Verjetno so še tudi določeni ostanki »predstavniki« odnosov, premajhna poučenost delegatov, ne nazadnje pa tudi preobširnost gradiva, ki je večkrat napisano v preveč »učnem« jeziku.

Menimo, da so te težave objektivne in subjektivne značaja, ki jih je treba odpravljati in najti take metode delovanja, ki bodo delegatom omogočale uspešno in racionalno delovanje in čim boljše ter praktično povezavo s svojo delegatsko bazo, bodisi v delegatskem skupščinskem sistemu, kot tudi v vseh družbenopolitičnih organizacijah in društvih v katerih mora priti še bolj do izraza delegatski sistem in njegovi odnosi.

(Pogovarjali smo se z Milanom Zagorcem, predsednikom ZB NOV Lito-
stroj)

Dne 19. februarja je bila v Beogradu osma seja predsedstva zveznega odbora ZB NOV Jugoslavije, katere prva in osrednja točka dnevnega reda je bilo obravnavanje — na osnovi uvodnega poročila Koste Nadja — nalog borčevske organizacije v luči besed tovariša Tita v pogovoru za Vjesnik. V uvodnem poročilu je predsednik zveznega odbora ZB NOV Jugoslavije pozitivno ocenil dejavnost večine članov borčevske organizacije, hkrati pa poudaril, da se bo morala v prihodnje bolje organizirati, če hoče še učinkoviteje delati in doseči neposrednejšo povezavo med vodstvom in članstvom.

»Težišče dela borčevske organizacije je treba usmeriti h krajevni skupnosti!«

Ne smemo pozabiti, je v nadaljevanju dejal Kosta Nadj, da so v vrstah borcev NOV tudi ljudje, ki ne sodelujejo v političnem življenju, čeprav bi s svojimi izkušnjami, znanjem in političnim delovanjem lahko bili političnemu in družbenemu okolju, v katerem živijo, v dragoceno pomoč. V zvezi s tem je predsednik zveznega odbora ZB NOV Jugoslavije opozoril na eno temeljnih načel naše revolucije, to je skrb za vsakega posameznika, in dejal, da bi morali ugotoviti vzroke pasivnosti takšnih posameznikov ter jim pomagati prebroditi morebitne krize, nezadovoljstva in pomanjkljivosti.

Kosta Nadj je nato dejal, da so med udeleženci NOV — resda majhno število — ljudje, ki so se s svojim ravnanjem in idejnimi opredelitvami ločili od nas in naše revolucije. Nekateri izmed njih so ugled borca in družbene interese podredili osebnim interesom in ambicijam, postali so gluhi in slepi za moralo revolucionarja in zašli pod vpliv malomeščanstva, bogateja, zlorab položaja, demagoštva, kritikantstva, negiranja naših uspehov.

Naloge borcev v luči Titovih besed

»Prav zaradi teh pojavov se mora zveza borcev odločneje in konkretno posvečati vsakemu posameznemu primeru, skratka, potrebna je politična akcija. Bojevati se moramo za vsakega človeka, ki sprejema in podpira naš samoupravni politični razvoj in politiko zveze komunistov. Hkrati pa se moramo odločno postavljati po robu vsem tistim, ki so na nasprotnih pozicijah. Član naše organizacije je lahko samo tisti, ki gre po Titovi poti, in samo toliko časa, dokler gre po njej!« je poudaril Kosta Nadj.

»Ko se bomo v vrstah naše organizacije predvsem bojevali za načela in etiko revolucije, se bomo hkrati še bolj zavzemali za to, da bi te norme postale občeveljavne v naši družbi in vsakodnevem življenju.«

Zato je naloga vseh borcev NOV, je v nadaljevanju še dejal Kosta Nadj, da v vsakodnevno dejavnostjo in z vsemi oblikami družbenopolitičnega delovanja neutrudno vztrajamo v boju za popolno uveljavitev ustave in sklepov Zveze komunistov Jugoslavije, zlasti zato, ker pri uresničevanju nekaterih nalog najpogosteje precej zamujamo prav iz subjektivnih razlogov.

»Treba se je konkretno in odločneje bojevati za spoštovanje sprejetih dogovorov in sporazumov na vseh ravneh. Dogovori in sporazumi naj postanejo moralna obveznost njihovih podpisnikov, ker ne smemo pozabiti, da za vsakim dogovorom in sporazumom stojijo človek, njegove pravice in njegove obveznosti. Od njihovega uresničevanja je odvisen družbeni in gospodarski položaj delovnega človeka in občana sploh, kakor tudi nadaljnji razvoj samoupravnih odnosov in socialistične demokracije.«

Predsednik zveznega odbora ZB NOV Jugoslavije je ob koncu svojega poročila nekaj besed namenil tudi družbeni samozaščiti kot prednostni nalogi borčevske organizacije.

»Mislim, da bomo z večjo dejavnostjo v prizadevanjih, da bi samozaščita resnično postala sestavni del samoupravnih pravic in obveznosti vsakega delovnega človeka, vsake organizacije združenega dela in vsakega občana, obvarovali pridobitve revolucije in našo samoupravno ureditev vseh napadov s katerekoli strani,« je v zvezi s tem dejal Kosta Nadj. »Uresničevanje družbene samozaščite pa ne pomeni samo boja proti odkritemu sovražnemu delovanju, diverzijam in podobno. To je hkrati tudi boj proti vsem oblikam prilaščanja in kršenja samoupravnih pravic delovnih ljudi, proti prilaščanju družbenega premoženja in njegovemu razsipavanju.«

Zasedala je komisija za vprašanja borcev NOV Skupščine SR Slovenije

Na sedmi seji komisije za vprašanja borcev NOV skupščine SR Slovenije, ki je bila 16. februarja, so prisotni spregovorili o:

— predlogu za izdajo in osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah nosilcev »Partizanske spomenice 1941«,

— o predlogu za izdajo zakona in osnutku zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah borcev španske narodnosvobodilne in revolucionarne vojne 1936—1949,

— o predlogu za izdajo in osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah odlikovancev z redom narodnega heroja,

— o predlogu za izdajo in osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah odlikovancev z redom Karadjordjeve zvezde z meči, redom belega orla z meči in zlato medaljo Obilica,

— o predlogu za izdajo in osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških invalidih,

— o programu aktivnosti odbora za vprašanja borcev in vojaških invalidov zveznega odbora skupščine SFRJ v zvezi z izvajanjem sklepov zveznega zbora skupščine SFRJ o ukrepih za nadaljnji razvoj in uresničevanje temeljnih pravic borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev, z dne 18. julija 1975,

— o informaciji s posveta v skupščini o spremembah in dopolnitvah zakona o dodatku za borce,

— o informaciji s posveta v Skupščini SR Slovenije z dne 5. 2. 1976 o ureditvi pogrebnih slovesnosti oziroma o medobčinskem dogovoru, ki naj bi urejal to vprašanje.

V zvezi z zapisanim je treba pripomniti, da gre v prav vseh predlogih, o katerih so spregovorili na sedmi seji komisije za vprašanja borcev NOV skupščine SR Slovenije, pravzaprav le za tekstualno usklajitev z ustavo — in še za nekatere predloge izboljšav.

ZA POKAL TV-15

Prizadevni smučarski delavci SK Gozdar iz Novega mesta so minulo nedeljo pripravili smučarsko tekmovanje pionirjev v teku za »Pokal TV 15«.

Na smučarskih terenih v Občini pod Rogom se je pri spominski plošči »TV 15« zbralo kar petdeset pionirjev iz novomeške občine; med posamezniki so si priznanja razdelili mladi smučarji iz Dolenjskih Toplic in Novega mesta, v konkurenci ekip, kjer so tekmovali za pokal občinskega odbora ZRVS Novo mesto, pa so premočno zmagali učenci z OŠ »Baze 20« iz Dolenjskih Toplic.

Namen tekmovanja: obujanje spominov na zgodovinske dogodke iz narodnosvobodilnega boja.

SLAVKO DOKL

V četrtek, 19. februarja, smo imeli v Novem mestu srečanje z našimi dopisniki in sodelavci. O pogovoru in enakem srečanju v Celju bomo pisali v naši naslednji številki.

TRŽAŠKI PROCES

Tržaško porotno sodišče je 23. t. m. dokončno sprejelo predlog civilnih strank, ki zastopajo žrtve iz Rižarne, da zasliši tudi nove priče, izvedence s področja zgodovine. Te priče bodo: profesor Enzo Colotti, profesor Galliano Fogar, Mario Pacor in dr. Tone Ferenc iz Ljubljane.

Sodišče je prav tako sklenilo, da bo 4. marca ob 9.30 ponovno zaslišalo priči Luciana Hesseja in Carla Grinija.

ZAKAJ OBTOŽBA LE ZA ZLOČINE V RIŽARNI?

MAKS
ZADNIK

3

Med tem groznim pokolom so nemške esesovske in vojaške enote poropale ogromno število goved, prašičev, ovc, perjadi in drugih premičnin. Večino tega so odpeljali proti Trstu, v svoje skladišče Rižarno.

7. Naslednji hujši zločin so zagrešili Wirthovi in Waltherjevi esesovci 11. maja 1944, ko so javno na trgu v Podgradu obešili tri ujetke partizane: Franca Dujca iz Skofelj v Vremški dolini, Viktorja Franka z Orehka v Brkinih in mladoletnega Rudija Šiškočiča iz Slivja v Brkinih. Vsi so šli neustrašno v smrt. Ujetnike so obešali Waltherjevi ljudje, Walther pa je bil, kot priča obveščevalec Istrskega odreda Franc Stanič, ves čas navzoč.

Ce torej Walther zanika, da je bil navzoč pri zločinu v Rižarni, ali da bi kakoli vedel o njih, kar mu kot mojstru morilske robove nikakor ne smemo verjeti, pa svoje navzočnosti pri obešanju ujetnikov v Podgradu ne bo mogel tajiti in ne krivde zanikati.

8. Walther in njegovi esesovci so zagrešili s sodelovanjem italijanskih kalaboracionistov še veliko podobnih zločinov na brkinskem in čičarijskem območju. Omenimo naj le, da so Waltherjevi esesovci s sodelovanjem financerskega poročnika Franceca Rollerija, poveljnika gradiške postojanke, poslali 15. junija 1944 v Istrski odred pripadnika te postojanke Salvatorea Amendolo z vohunskimi nalogami. Ta se je javil »kot prebegli«. Zal so mu v odredu verjeli. Ze naslednje jutro pa je pobegnil in svojemu komandirju ter Waltherju temeljito opisal kraje in ljudi, ki sodelujejo s partizani. Pet dni pozneje je sledila nemška ofenziva, s približno 800 vojaki. V njej so sodelovali tudi financerji iz Podgrada in Materije. Tisti dan so sovražniki brez poudara pobili na Ostroviči vaščana Jožeta Resinoviča in Jožeta Ivančiča, na Orehku pa razbili hišo Jožeta Franka-Biža, očeta 11. maja v Podgradu obešenega Viktorja Franka in pobrali 7 goved, nekaj drobnice, obleko ipd. Šestnajstega junija so financerji iz obronske postojanke ubili borca Istrskega odreda Rudija Koriža, ranjenega pa ujeli Jožeta Valenčiča, kurirja tega odreda in ga izročili esesovcem. Ti so ga pozneje ubili v Rižarni v Trstu.

Takšna in podobna početja so se nadaljevala do odhoda Waltherjeve esesovske skupine iz Podgrada, redkeje pa tudi pozneje do okoli 10. aprila 1945. Pri raziskavi zgodovinskega gradiva za monografijo Istrskega odreda mi je uspelo ugotoviti okoli 30 primerov vdorov skupine 30—40 esesovcev iz Trsta, prispelih navadno z eno avtoblindo in dvema do tremi kamioni na ropanje v Brkine. V večini primerov so bili takšni roparski pohodi tržaškega komandosa R-I iz Rižarne izvedeni s sodelovanjem Waltherjeve skupine iz Podgrada. Jeseni 1944 so esesovci iz Rižarne take roparske pohode največkrat izvedli, ko so bile ofenzivne akcije nemške vojske v Brkinih ali pa ob povratku vojaških enot v kasarne, ker so se bali samostojnih posegov na partizansko območje, ker so imeli s partizani slabe izkušnje, saj so jim ti 26. maja 1944 pri Kozini pobili samoga komandanta Wirtha, že prej — okoli novega leta 1944 pa vodjo oddelka R-II Franca Reichleitnerja. Mnogi pa so bili v boju s partizani ranjeni, med temi na Gorškem tudi zloglasni Kurt Franz, Stanglov adjutant in vodja pogona v plinske celice v Treblinki, znan po Steinerjevem opisu v istoimenski knjigi tudi po psu Bariju, dresiranem za posebne prijeme moških.

Naj v potrditev zgornjih navedb zapišem še, da je med ofenzivno akcijo enot

139. polka nemške vojske v Brkinih 18. novembra 1944 v dopoldanskih urah vdrla na dveh kamionih iz tržaške Rižarne okoli 30 esesovcev. Iz Podgrada pa je vdrla z avtoblindo čez Harije in Pregarje na območje Rjavč in Tater v osrednjih Brkinih približno 15 Waltherjevih esesovcev. Tedaj so v Šmagorski dolini ubili partizanskega ranjenca Alojza Placerja, zažgali hišo Avguštinu Malečkarju-Bežaju in Antonu Božiču-Carotniku ter jima oropali 9 goved, 2 prašiča in več drugih premičnin. Isti dan so aretirali v Čeljah Franca Kirna, na Rjavčah mladoletnika Alojza Tomažiča in Franca Gustinčiča, na Orehku pa Franca Renka, njegovo ženo Milko in njeno sestro Pavlo Vatovec ter še nekaj imensko neugotovljenih oseb. Nato pa so aretirance in naropano blago odpeljali v Rižarno.

Še večji roparski pohod so organizirali esesovci iz tržaške Rižarne, Waltherjeve skupine in italijanski fašisti iz Podgorja v Brkine 2. decembra 1944. Ko so se namreč nemške vojaške enote in Nedicevci po petdnevni ofenzivi 1. in 2. decembra vračali v svoje postojanke, je vdrla iz omenjenih oporišč z blindo, 4 kamioni in osebnim avtomobilom okoli 150 italijanskih fašistov in nemških esesovcev na Tatre. Tam so se razdelili v dve skupini in oropali vasi Kozjane, zaselek Padež, vas Kotovlje in Suhorje. Po vseh vaseh so surovo pretepali ljudi. Samo na Kozjanah so naropali dva kamiona hrane in 26 prašičev, medtem ko so jih na Tatrah vzeli 6. Na Suhorju pa so celo otrokom vezali roke in jim grozili z ustrelitvijo, če ne povedo, kje so partizani. Aretirali so tudi nekaj ljudi in jih skupaj s plenom odpeljali v tržaško Rižarno.

SKLEP

Ze tu navedeni primeri dovolj zgovorno dokazujejo, da ni Walther s svojo esesovsko skupino in italijanskimi kolaboracionisti vodil prav nobenega vojaškega ali policijskega protipartizanskega boja, pač pa so se on in njegovi pajdaši brezobzirno izživljali in naslajali z uničevanjem ljudskih vrednot, pobijanjem ljudi — tudi li-stih, ki niso imeli nobene zveze s partizani, npr. dojenčkov, otrok in starčkov. Povzročali so ljudstvu neizmerno trpljenje s sistematskim in brezobzirnim ropanjem in uničevanjem živil, obleke in drugih premičnin, s čimer so se tudi osebno okoriščali in s tem najboljše dokazali svojo kriminalno roparsko naravo.

Zaradi vsega tu opisanega in zaradi dejstva, da je kot vodilni nacistični oficir zavestno lovil partizanom naklonjene prebivalce in jih večje število preračunano in namerno poslal v tržaško Rižarno, vedoč, da jih bodo tam ali pobili ali poslali v uničevalna taborišča v Nemčijo, kar so seveda tudi v resnici storili. Zato zasluži Arthur Paul Walther enako kot vsi drugi pripadniki tega morilskega odreda, da se jih sodi in obsodi na najstrožje kazni.

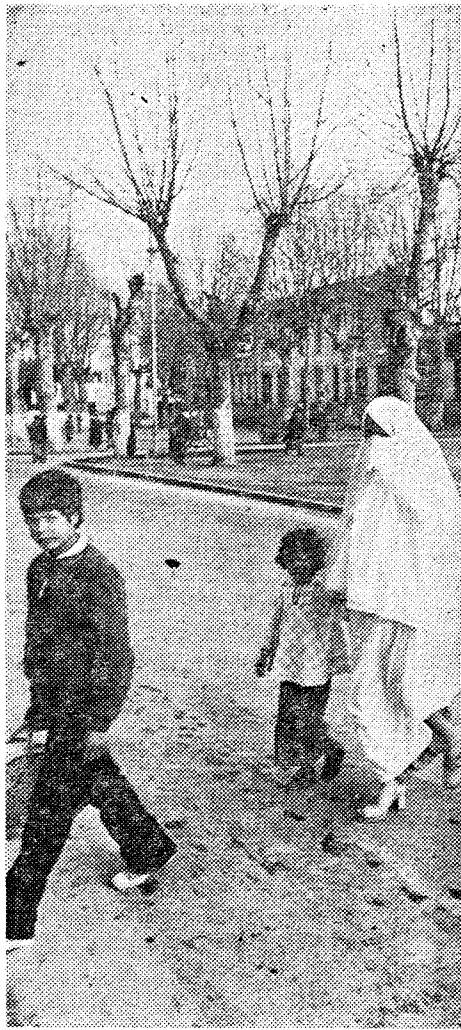
Ob sklepu tega sestavka moramo glede obtožnice zoper vodilne naciste iz tržaške Rižarne ponovno poudariti, da se nikakor ne moremo strinjati z dejstvom, da sta obtožena le dva storilca. Pravilno bi bilo če bi bili obtoženi vsi člani zločinskega odreda Einsatzkommande Reinhard in njihovi vodilni sodelavci ne glede na narodnost in druge značilnosti.

Še posebej pa se klanjamo spominu padlih žrtev in hkrati odločno protestiramo proti dejstvu, da obtožena Dietrich Allers in Joseph Oberhauser ne bosta pred sodiščem odgovarjala tudi za pobijanje ujetih borcev NOVJ in članov italijanskega odpor-niškega gibanja ter političnih aktivistov ne glede na narodnost.

Prav tako protestiramo proti dejstvu, da množični pokoli izven Rižarne niso štet v obtožnici za zločine in obtožena nista obtožena za dejanja, ki so jih njima podrejani pripadniki in ona sama zagrešili proti civilnemu prebivalstvu in borcem NOVJ ter italijanskega odpor-niškega gibanja izven Rižarne — v Brkinih, Čičariji, Istri, Kastavščini, na Krasu in drugod.

Iz tega ugotavljamo, da je tako pomanjkljiva obtožba lahko le v potuho nacističnim in fašističnim zločincem tudi v prihodnje.

KONEC

Nad oblaki smo, med poletom v spomine. Sin se ne more načuditi, da je mož, ki v tem trenutku vodi naše reaktivno letalo, pilotiral pred več kot tridesetimi leti Spitfire. Nebo je za mlade in neustrašne; Borivoj Majcen se tudi letom ni predal. »Spet smo skupaj,« se oglasi iz pilotske kabine, »in se pučute kakor jaz, potem smo vsi skupaj srečni!«

Spodaj je morje, tekoča neskončnost, ki deli in povezuje dve celini. Tam nekje, obupno neznatna je plula 22. julija v letu 1943 ladja »Liberty«. Izplula je iz Porto Empedocle na Siciliji. To ni bil otok oljk in vinskih trt; zdelo se je, da je iz Etna privrelo eno samo ponižanje za približno pet tisoč Primorcev in Istranov. V posebnih kazenskih enotah so kopali rove, utrjevali so obrambne položaje, podirali drevesa... »Čakali smo zaveznike, kakor Sahara na dež. Želeli smo, da nas osvobodijo italijanskega jarma.«

Zavezniki so se izkrcali na Siciliji 10. julija 1943. Ujetnike so začeli z ladjami prevažati v пристanišča Tunizije: Bizerto, Sfax, Sous...

Ura in pol poleta je za nami. Smo nad alžirsko obalo, nad demokratično ljudsko republiko v severozahodni Afriki. Smo nad deželo, ki je bila od 16. stoletja država muslimanskih morskimi roparji. V letih 1830—47 so jo osvojili Francozi in leta 1954 se je začela osvobodilna vojna. Štiri leta pozneje je bila v Kairu sestavljena alžirska vlada v tujini. Kasneje se je preselila v Tunis. Tretjega julija v letu 1962 je bila proglašena neodvisnost. Septembra istega leta je postal Ben Bela ministrski predsednik, leto pozneje pa predsednik države. V juniju 1965 ga je strmoglavil polkovnik Bumedien. Arabci in Berberi in

RDEČA ZVEZDA NA AFRIŠKI CELINI

SILVO TERSEK

med njimi Kabilci ter Tuaregi ter nekaj Židov in Evropejcev, so začeli novo življenje.

Naše letalo pristaja v Constantini na letališču Maison Blanche. Leta 1943 je bilo to eno največjih letalskih centrov... Razdeljeno je bilo na francoski, ameriški in britanski del. Ampak od takrat je minilo trinideset let.

UPOR JE TLEL

V mestu ni skoraj ničesar kar bi lahko spoznal. Pač, revna naselja ob vznožju pečin z modernimi zgradbami, črno oblečene ženske, ki so menda »skočile« v črmino leta 1848, ko je bil med zavzetjem Constantina ubit poglavar.

»Afriko sem začel spoznavati v Bizerti, šestdeset kilometrov severozahodno od mesta Tunis. Ze tam so nas razdelili po nacionalnosti. Tu so bili tudi nemški ujetniki in med njimi nasilno mobilizirani Slovenci s severnega okupiranega dela Slovenije pa Poljaki, Francozi in Čehi.

Eno postajo pred Constantinom smo morali Jugoslavlani izstopiti v vagonov. Povzpeli smo se na to vrnjake in prevzeli so nas kraljevi oficirji. Bili smo presenečeni! Na vsak način smo hoteli v Jugoslavijo. Ze na Siciliji smo izvedeli, da se v naših krajih borijo proti okupatorju. Vedeli smo, da moramo tja, med Titove partizane!«

Do začetka avgusta 1943 se je zbralo v tem taborišču približno 2700 Primorcev in Istranov in nekaj ljudi iz severnih krajev Slovenije. Oficirji in politiki kraljeve vlade so nagovarjali ujetnike, da bi postali kraljevi vojaki.

Kovinoplastika

Izdelovanje kovinske galanterije, izdelkov iz plastičnih mas, litih in elektro predmetov

Pošta: 61386 Stari trg pri Ložu

Ljudje iz taborišča »Prisoner of War Camp No. 208« so spoznali, da bo mogoče v tistih okoliščinah priti v Jugoslavijo samo »skozi kraljevo vojsko«. Začele so se vojaške vaje. Toda ostali smo brez orožja, prepovedali so jim politično delo, poslušanje radijskih postaj, branje časnikov... Upor je tlel. V začetku oktobra 1943 so taboriščniki v Constantini ponovno dobili pečat »italijanski vojni ujetniki«. Tisoč tristo so jih poslali v Alžir, ostalih 1400 pa so jih poslali v taborišča Bugie, Bône, Menerville, Hussein, Dey, Corso, Suk el Kamiz in še nekatera druga taborišča v alžirski pokrajini.

IVAN je prišel med letalce. Spominja se, da so imeli v taborišču tudi radijski sprejemnik. Fantje so jih izdelovali sami in med drugim poslušali tudi radio »Svobodna Jugoslavija«.

POSTALI SMO PRIJATELJI

Gledam jih, te »aldžerince« in se spominjam, kako hudičevno življenje so imeli. Ubogi sužnji so bili pod francosko oblastjo. Živeli so po revnih kolibah iz trsja in blata. Njihovi otroci so se smeli šolati le leto dni. Gospodariji so se pač zavedali, da je znanje najnevarnejše orožje. Felahi (kmetje) so živeli od tistega malega, kar so pridelaali okrog svojih kolib. Imeli so še kozo ali ovco, pa nekaj paradižnika... Francozi pa so vinogradništvu že takrat namenili veliko pozornosti. Arabce so izkoriščali kakor živino. Trgatev je prav v času, ko praznujejo domačini »ramadan« — islamski postni mesec. Tako niso imeli skrbi, da bi jim domačini jedli grozdje. Vina pa tudi niso pili, ker jim vera to ne dovoli.

»Zelo hitro smo postali prijatelji; celo nekaj skupnega smo imeli. Tudi nas je na vse načine zatiral fašistična oblast, nam prepovedovala materino govorico, ukinjala šole.

Veliko smo jim pripovedovali o naši domovini, o Titovih partizanih. Oni pa so spoštovali našo ljubezen do domovine in našo voljo. Že v tistem času so tudi sami skrivali orožje, razoroževali Američane in Britance kot bi slutili revolucijo, ki je sledila.«

Tudi domotožje je rana. Nekateri so bili od doma že od leta 1937 — prišli so iz Abesinije. Zelja, da bi dočakali razpad okupatorskih režimov pa je bila še močnejša.

»Slovenci smo se od nekdanjeh povezovali, prepevali slovenske pesmi in s seboj nosili slovenske knjige. Naša govorica je bila naše srce.

Iz otoka Pantelleria (med Sicilijo in Tunizijo), kjer sem bil kot politično nevaren, so me zavezniki odpeljali v

Skax in Bizerto. Od 11. do 17. junija smo bili v nekakšni karanteni. Tam so nam povedali, da lahko stopimo v kraljevo armado, v Jugoslavijo med partizane pa da nikakor ne moremo. Odločno smo bili priti temu. Povedali smo, da se hočemo bojevati proti okupatorju in da smo s tem v zvezi pripravljene prostovoljno stopiti v angloameriško vojsko. Prebirali smo francoske časnike, sodelovali s francoskimi komunisti in tako smo vedeli, kaj se dogaja v Jugoslaviji. Spominjam se, da smo na poti iz Bizerte, v slehernem taborišču postavili napise: SLOVENC VSI ZA PARTIZANE«.

UPOR V MEISON BLANCHU

Pripravljali se je dva meseca. Začelo se je na farmah Maison Carée. Od tam so naši ljudje hodili na delo na letališče. Med uporom je bilo v kraju že približno tisoč Primorcev in Istranov. Razočaranje le-teh je bilo popolno. Z njimi niso ravnali nič drugače kot z italijanskimi vojaki ali pozneje v zavezniških taboriščih. Potem je prišel 12. december 1943. Osemindeset Slovencev se je odločno uprlo kraljevskim oficirjem, češ da ne želijo več biti pod njihovo komando. Pet dni po tistem, so jih z dvema kamionoma odpeljali zastražene v kazensko ujetniško taborišče št. 203 blizu mesteca Alma. Dne 10. februarja so upornike premestili v mesto Boufarik, kjer so začeli delati v britanskih letalskih delavnicah.

Tovariš IVAN iz Bilj se prav dobro spominja tistih dni. »Naš upor je bil na vsak način uspešen. Končno smo uspeli dokazati, da mi nismo italijanski vojaki, da smo Slovenci, da hočemo biti Titovi partizani. V Boufariku smo ustanovili svobodno taborišče in imeli smo status angleškega vojaka. Tu smo si tudi prvič prišli rdečo peterokrako zvezdo. Izobesili smo tudi našo zastavo! V delavnicah smo popravljali letala spittfire in moskito, popravljali smo krila, trupe, propelerje in opravljali manjša popravila motorjev...«

MIMO SPOMINOV

Spomini so oživel, da je še v avtobusu za njih premalo prostora. »Tam nad viaduktom je bilo naše taborišče,« se oglasi nekdo in drugi doda, da teče pod graščino potok, v katerega je nekoč padel, ko je pral srajco. In spet se dvigne letalo visoko pod nebo, pristane v Alžiru in spet se zdi ljudem, da ga ne morejo prepoznati. Že na letališču nas pozdravljajo Slovenke, ki so se omožile v tem delu sveta. V alžirskih bolnišnicah in tovarnah je veliko naših strokovnjakov in še vedno

precej tistih, ki se spominjajo fantov z rdečimi zvezdami na kapah.

»Tukaj je bilo kot v Babilonu,« se spominja Roberto, »samo Kitajcev ni bilo. Tudi dobro in poceni vino smo lahko kupili v teh krajih, celo žganje smo kuhali iz njega. Iz cevi spifajerjev smo naredili kotel. Domačini pa tudi naši zavezniki so se navduševali nad slovenskim petjem. Ne, v hiše nas pa Arabci niso spustili. Tukaj vidiš žensko samo v oko in danes ni nič drugače.«

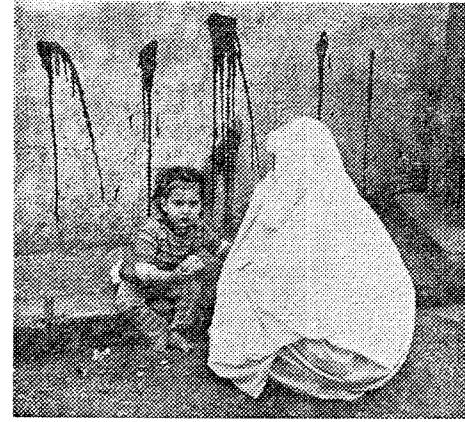
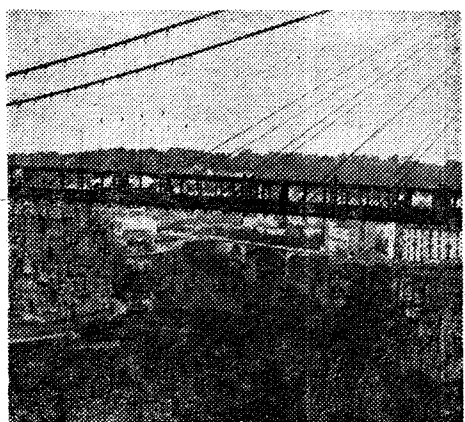
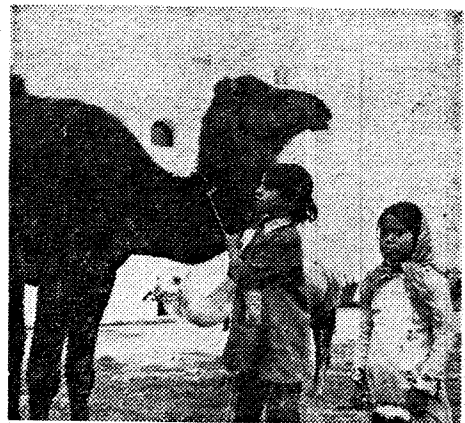
Pa vendar je treba uiti tudi spominom. V Kazbi, starem delu Alžira, ki je še vedno skrivnostna (in pravijo, da zvečer tudi nevarna!) jim ni mogoče uiti. Lažje je to na modernih ulicah po katerih si utira pot evropski način življenja, čeprav počasi in mnogo bolj spoštljivo do islamske vere, ki je to uradno priznana. Nihče ne prosjači, s cigaretami pa lahko narediš mladim največ veselja. Za feredžo je skrita še zelo velika večina ženskega sveta in odkritih je prav toliko deklet, da človek lahko spozna tudi lepoto tega dela sveta.

In ko ti danes Alžirec pripoveduje o svoji deželi, govori o treh revolucijah: kulturni, agrarni in industrijski. Pripoveduje o tisoč socialističnih vaseh, ki jih bodo zgradili (sedaj jih je menda trideset!), pripoveduje o nafti, ki je hrbenica tega dela sveta in o vinu, ki ga Francozi še najbolj poznajo. Pa nikar ne mislite, da lahko kupite vino v alžirskih gostilnah; samo brezalkoholne pijače pa če še tako vneto prepričujete gostilničarja, da niste islamske vere. V hotelih pa, kjer je vino vendar mogoče kupiti, odštejete zanj toliko alžirskih dinarjev, da vas kaj hitro zaboli glava.

Pa kaj bi to, tudi nas je bolela glava, ko so nas peljali na spanje v devetdeset kilometrov oddaljeni hotel in ko nam je alžirski prijatelj Tufik povedal, da je pri njih še vedno mogoče imeti štiri žene. Toda marsikaj, kar je bilo pred tremi desetletji v Alžiriji mogoče, danes ni več. Suženjstvo je le še temna preteklost, zvenket orožja pa prav v teh dneh kar preglasen.

Spet smo v zraku. Afriška celina izginja v večernem soncu. Zapišemo jo precej drugače kot so jo letalci Prekomorci novembra leta 1944. Za njih se je takrat šele začela peklenska Kalvarija od Dubrovnika, preko zasneženih gora Črne gore do Kuršumlja (500 kilometrov peš!). Prav tako so peščili od Beograda do Novega Sada. Tam so bili nekaj časa na tečaju, da so se priučili na tehniko ruskih letal. Po štirinajstih dneh pa so bili razporejeni na razna taborišča po sremski fronti.

Severna Afrika je ostala samo še spomin.

MATI

Od ranega jutra smo bili na položajih ob cesti Col—Črni vrh v dolgi, skrbno razporejeni zasedi. Pričakovali smo sovražne enote, kajti premikanje teh je bilo čutiti nekje nižje, kjer so rinitle od Vipavske doline sem gor.

Sredi dopoldneva sem se priplazila s položajev in odšla v štab brigade. Hotela sem napisati poročilo o delu mladinske organizacije v naši enoti, ki ga je bilo treba še tistega dne odposlati naprej. Potem pa sem se nameravala hitro vrniti nazaj na položaj. Štab brigade je bil nastanjen v kmečki hiši, skriti med drevjem. V štabu je bilo živahno, vsi so delali, kurirji so prihajali in odhajali. V zraku pa je bilo čutiti napetost...

★

Sedla sem na zaboj z municijo in začela pisati poročilo. Kmalu je prišel dežurni in mi povedal, da me zunaj že dolgo čaka neka žena, ki bi rada govorila z menoj. Malo sem se začudila, kdo naj bi bila in kaj hoče, in to prav tukaj, ko lahko vsak čas pride do spopada.

Stopila sem na dvorišče med borce, ki so hodili sem in tja, in z očmi iskala to ženo.

V tem je z mehkim negotovim korakom pristopila k meni starejša žena. Imela je blage oči in nekaj dobrotnega je zavelo od nje — mati. Videlo se ji je, da ima za seboj dolgo in nevarno pot. Ste vi Tončka — me je ogovorila. Pritrdila sem ji. Stopila je še za korak bliže. Moj sin Andrej — je začela, je pri vas za kurirja. Povedali so mi, ko so bili partizani v naši vasi, pa sem prišla vprašat. Rada bi ga videla. Veste, tako mlad je še, šele šestnajst let ima, pa kar od doma je šel, menda je mislil, da ga ne bi pustila. Kaj ni premlad za k partizanom, je rekla. Potem je pravila tudi o očetu, njenem možu, kako so ga Italijani odpeljali in da nič ne ve, kje je... Sedaj pa je v bažti doma čisto sama.

Jaz pa sem stala pred njo zavržena po vojaško in jo poslušala. Mislila sem si — kaj morem, vojska je. Kaj morem? Tu v vojski pa mora biti red in disciplina, me-

ni se je zdelo vse to zelo preprosto in nisem o tem kaj več razmišljala...

In za trenutek me je prešinil spomin na pesem.

... pred hauptmana stopila bom, za fantu tam prosila bom... To pesem, ki sem jo tolikokrat rada poslušala, ko so jo doma ob večerih prepevali fantje.

Zdaj pa je tu pred menoj, dekletom, partizanskim oficirjem — stala mati in spraševala po svojem sinu — partizanu.

Povedala je, da jih je že več odšlo iz njihove vasi v partizane. A njen je še tako mlad, tak otrok.

Potem je umolknila. Zdaj se je odločno zazrla vame, nekajkrat se je prestopila in čakala. Čutila sem, da ji ni ušla nobena moja kretnja, ne vzgib ali izraz na mojem obrazu. V svojih stiskah in skrbih je hotela vse že vnaprej uganiti in presoditi, še preden bi jaz kaj rekla. Postalo mi je kar tesno. Nestrpno je vprašala, kje je njen sin Andrej — je ranjen, je lačen? Povejte mi!

Iskala sem besed, kako in kaj naj ji rečem, da bo prav. Morda je pričakovala, da ga bo takoj ugledala, ko bo prišla do partizanske enote, lahko je tudi mislila, da ga ni več.

Spregovoriti sem hotela na kratko. Povedala sem ji, da je Andrej zelo dober, pogumen in bister, ker je še tako mlad in netrkušen, je ostal kar v štabu za kurirčka. Samo kdaj pa kdaj je šel z menoj v četo. Skrbela sem za to, da je kolikor toliko lažje prenašal napore. Drugače pa, če je le mogel, se je izmuznil na položaje. Saj bi bil strašno rad postal pomočnik mitraljezca. Pred časom je bil predlagan in izbran, da bo šel v partizansko oficirsko šolo. Zato je od tukaj odšel skupaj še z drugimi fanti. Že pred mesecem dni so se napotili na osvobodeno ozemlje, tja kjer je šola...

Nemirno se je prestopila in me prekinila, češ kaj ga res ni več tukaj, pa saj vi veste, kje je? Ne vem, sem ji rekla. Šola je na skritem kraju, da so varni pred napadi in da se lahko učijo... Menda si ni mogla prav zamišljati šole v

partizanih, nemara si je predstavljala, da so same borbe.

Spreletel jo je rahel drget in v očeh so se ji zasvetile solze. Molčali sva obe...

Rada bi ga videla, reče čez čas, saj je odšel na skrivač. Težko mi je, ker je šel kar tako. Rada se imava, tako dober otrok je. Ujela sem njen pogled — pa je bil, kot bi se v njem zrcalila vsa podoba njenega otroka... Presunilo me je.

Znova sem ji razložila, da ga ni več tukaj, ker je odpotoval, je pa živ in zdrav in v šoli. Zagotovo se bo vrnil kot šolan oficir. Zrasel bo in ko bo stopil pred vas, ga še poznali ne boste, sem ji rekla. Verjemite, da je tako najbolje zanj. Tukaj pa so borbe in iz dneva v dan žrtve, vsi smo na tem, da pademo, danes ti, jutri jaz.

Medtem sem se spomnila na pismo, ki ga je pred dnevi poslal Andrej s svoje poti. Otipala sem ga v žepu in ji ga dala. To pismo je poslal vaš sin. Hitro ga je vzela v roke, prepoznala nerodne in razvlečene črke njegove pisave in ne da bi ga brala, je pismo zdaj tiščala na prsi kot svetinjo in me gledala. V očeh pa ji je nekaj zaigralo in zažarelo.

Lahko mu boste tudi pisali, sem ji rekla.

V tem je šel čez dvorišče dežurni in povedal, da se švabi in domobranci bližajo Colu, intendant pa je hitel sem in tja ter nekaj glasno naročal zastran hrane. Vedela sem, da ni več dosti časa, da bo kmalu dana komanda za premik. Nemara je tudi mati to čutila, stopili sva nekaj stran od vrtnice ograje in se umaknili s poti borcev, ki so čez dvorišče prenašali zaboje z municijo.

Zdaj ji je bilo drugače. Gledala me je in pričakovala, da ji bom še pripovedovala o njenem sinu. O, veliko bi ji imela pripovedovati. Radi smo ga imeli in kakšno »režalo« je bil, da ni mogel nehati. Vedno smo se vsi drugi nalezli smeha od njega. Ko je prišel v partizane, je imel na glavi okrogel masten klobuček, a kmalu si je pri intendantu oskrbel titovko z živo rdečo zvezdo, pa čevlje in bluzo z opasačem. Rad je hodil v patrolje, na položajih se je rad dal kam blizu mitraljezca. Mitraljezce je posebno občudoval. Če je le mogel, je na pohodih kateremu od njih pomagal nositi mitraljez, čeprav se je kar upognil pod njim. Posebno »zbrojevke« so mu bile pri srcu. Kurirskih poslov pa ni rad opravljal. Raje se je imel za borca. Pa še to: če smo se v kakšni vasi dalj zadrževali, je hitro vedel, pri kateri hiši imajo lepe mačke in mi prišel povedat, da sva jih šla skupaj gledat. Ne vem, kako je mogel vedeti, da imam tudi jaz rada te živali.

Ampak sedaj nikakor ni bilo več časa, da bi še kaj pripovedovala. Po vsem tem vrvenju okrog naju in »spremanju« sem vedela, da bo vsak čas dan ukaz za premik.

Mati pa je še kar naprej stala pred menoj. Zanj se je vse spremenilo. Gubi ce na njenem obrazu so ji krčevito trepetale v stoterih čustvih, besede pa ni rekla nobene...

Nenadoma so ji privrele v oči debele svetle solze, kot bi izbruhnile iz nje vse, vse... Druga ni zmogla, le proti meni je stegnila kot v molitvi sklenjeni roki, in rekla.

Molila bom za vas.

V njenih vlažnih očeh pa se je spet zasvetila luč in se prelila v mehko in blagost. Z obema rokama sem stisnila njeno roko v slovo. Ona pa je le glavo sklonila in vedela, da bo vse dobro. Moj sin, tudi on bo...

Je dahnilo iz nje, a komaj zaznavno je čutila, da se je tudi v njenem življenju nekaj obrnilo, nekaj kot ponos, samozavest — ne bo več samo bajtarica, zadnja na vasi.

Gibčno se je obrnila in lahko, kot prerojena, hitro odšla po poti v dolino proti domu. Obstala sem, gledala za njo in se zamislila. Kako usodno drago in dragoceno je neko življenje. In svoboda — svoboda s krvjo tolikih življenj priborjena...

Dežurni mi je nekaj zaklical, le napol sem ga slišala, a me je le zadržal iz tega premišljevanja. Pograbila sem svoj nahrbtnik in brzostrelko ter se vrstila v hitečo kolono borcev, ki se je razvrščala v strelce. Čez minuto ali dve so spredaj že počili strelji...

TONČKA DROBNIČ

Ob krsti Sobkotove mame

Bela odeja je pokrivala cerkniško pokopališče. Vse je bilo mirno in tiho, ko sem stopila skozi vrata, le dva grobarja sta motila tišino. Snežna sled me je vodila do njiju. Zanimalo me je, komu je namenjen ta sveži grob. Neprijetno presenečena izvem, da v mrliški vežici leži Sobkotova mama — partizanka, mati dveh sinov.

Stisnilo me je pri srcu, ko sem stopila tja, kjer je samevalo truplo pokojnice prekrite s partizansko zastavo. Venec ZB z rdečimi nagelnji na dolgih pecljih in borove vejice so se sklanjale nad glavo. Ti simboli so dajali prostoru veličasten izgled. Najbolj veličastna v tem prostoru pa mi je bila ona kot mati, ki je na oltar domovine med NOB položila svoja dva fanta.

Spomin mi je pohitel v tiste čase, ko se je s svojima sinovoma med vojno večkrat oglasila pri nas. Razmišljala sem, kako smo kramljali ob večerih, kako lepo bo, ko nam zasije svoboda. Svoboda je res prišla, a je nismo vsi srečno dočakali. Ivo in Mirko, njena dva sinova sta padla. Za njima je Sobkotovi mami ostala vrzel, ki je ni bilo mogoče nadoknaditi. Posebno težko ju je pogrešala zadnja leta svojega življenja, ko je izčrpana in oslabele morala v dom onemoglih. Njeno izmučeno telo so pripeljali v Cerknico, kjer je pred vojno živela s svojo družino, kakor tudi po njej. Kakšna slučajnost, da me je ravno ta dan pot zanesla na pokopališče, v mrliško vežico, kjer je samevalo truplo te plemenite partizanke. Tiho in spokojno je ležala sama, le soborci iz NOB naše lepe Cerknice so poznali njeno bolečino. Namesto njenih dveh sinov jo bodo položili v slovensko zemljo, za katero se je s svojo družino borila in v kateri se bo od trpljenja in žalosti partizanka Sobkotova mama za vedno odpočila.

DANA PETRAČ

IMENOVAN NOVI NAČELNIK MILICE RSNZ

Zaradi odhoda podsekretarja tovariša Branka BRACKA na drugo delovno dolžnost, je bil imenovan za novega načelnika milice v republiškem sekretariatu za notranje zadeve SR Slovenije tovariš IVAN VINKLER.

Novoimenovani načelnik milice je bil do sedaj ravnatelj šolskega centra RSNZ, pred tem pa je vrsto let opravljal dolžnost načelnika uprave javne varnosti v Ljubljani.

Izvršni svet skupščine SR Slovenije je tovariša Ivana VINKLERJA imenoval za republiškega podsekretarja.

BERITE V 7 D

BRZOSTRELKE PROTI ŠKEDENJSKIM ŠOLARJEM

SOČUTJE NA TEHTNICI

HME LJ NI VEČ ZELENO ZLATO

CIGARETA — REŠITELJICA

OSUŠENI STUDENCI

PRISLUHNI MO VETRU

Ob letošnji podelitvi Kajuhovih nagrad

*Jaz bom še živel,
ti boš še živel,
ker ne more misel
izpremeniti se v pepel.*

Prav ta Kajuhova misel, ki jo je pesnik zapisal kdo ve v kakšni hudi uri temnega zapora ali ves prezebel nekje v metežni noči, prav ta namig je tudi vodilo vsakoletnih Kajuhovih nagrad, ki jih ob obletnici pesnikove smrti, 22. februarju, podeljuje založba Borec. Letošnja žirija je prejela v oceno dvajset del. Predsedoval ji je dr. Avguštin Lah, podpredsednik izvršnega sveta SR Slovenije, člani pa so bili še: dr. Milica Kacin-Wohinz, prof. Ivan Križnar, Jože Šmit in Ivo Zorman kot predstavnik založbe.

Kajuhova nagrada ni le neke vrste pietetni poklon velikemu pesniku naše revolucije, ampak tudi in predvsem potrdilo, da njegova poslanica pridobiva na obsežnosti, pomembnosti, številu somišljenikov, njegova poslanica namreč o veri in verovanju v uspeh, napredovanje in predvsem svobodnega človeka.

Pesnik, ki je rasel iz branja sodobne in klasične slovenske poezije, je pogljal tanke in globoke korenine ne samo v narodovo zavest, ampak tudi v slovensko liriko. Človek, ki se je kalil in dozoreval pod težo duševnih in telesnih muk, v skrivanju pred gestapom in prehajanju iz ene okupacije v drugo, si zasluži, da ga imamo za vzgled in posnemamo njegove vrednote. Poleg Borovih so bile njegove pesmi med partizani najbolj priljubljene in najbolj brane. Njegova pristnost misli in čustvovanj pač ni mogla neopazno v koš. Iz Kajuhovih pesmi veje izkustvo, spoznanje, prepričanje; Kajuh je bil v svoji liriki vedno odprt v svet okoli sebe, zato je njegova beseda, beseda vseh, saj govori o »slovenskem nacionalno polnem življenju v združeni domovini in družbeni revoluciji v celotnem svetu«.

Vse te kvalitete in misli, oblikovana dognanost, miselna in čustvena moč izpovedi, so bile vodilo komisiji pri branju prispelih del in ki se je končno odločila, da podeli prvo nagrado zbirki revolucionarnih pesmi vsega sveta z naslovom »VSTANITE SUŽNJI«. Pesmi so zbrali in uredili Milan Apih, avtor Bilečanke, kot glavni urednik in Rafael Ajlec, Radovan Gobec ter dr. Radoslav Hrovatin. Vrednost te zbirke je predvsem v tem, da je zbrala ljudsko, revolucionarno pesem kot glasnico idej in revolucionarnih tokov, v katerih živijo ljudje danes. To je pesem tovarištva, solidarnosti in internacionalnega duha. V zbirki so pesmi opremljene z izjavnimi pojasnili o nastanku, pomenu in značilnosti. Na svoj način te pesmi izpričujejo zakonitost, da so osvobodilna gibanja ljudska gibanja. Ne smemo mimo dejstva, da so v zbirki mnoga naša imena, ki segajo v sam vrh, po svoji kvaliteti in vsebini.

Pri drugi nagradi je bilo delo trše in odločitev je padla na tri dela enakovredno. Tako so prejeli drugo nagrado: Franc Šušteršič za roman »Trg lakotek«, dr. Tone Ferenc za knjigo o »TIGRU« in Drago Vresnik za mladinsko povest o dečku, ki je pobegnil domov iz tujine, kamor so ga odpeljali. Vsa tri dela so sicer različna po vsebini, govore pa skupni jezik boja nepokorjenih ljudi v različnih pogojih okupacije in v spopadu s sovražnikom.

»Trg lakotek« govori o taborišču Rabu. Pisec pripoveduje o odnosih med interniranci in okupatorji, taboriščni bedi in veličini duha in zvestobi domovini. Pisanje je čustveno izredno lepo, doživeto, sproščeno in v lepem jeziku. »TIGR« je knjiga, v kateri je avtor na osnove dokumentov orisal delovanje sabotažne protifašistične organizacije. To je boj na vojno gospodarskem po-

RADOVAN GOBEC

Nagrade sem vesel, saj pesmarica predstavlja izvirni dokument vseh dob, v katerih so nastajale revolucije in je naša skromna oddolžitev ustvarjalcem, hkrati pa vzpodbuda mladim glasbenikom, da revolucionarno pesem spoznajo in jo razvijajo naprej.

DR. RADOŠLAV HROVATIN
Nagrada je priznanje za dolgoletno delo na tem področju. Že od osvoboditve zbiram gradivo, ki sem ga prispeval že v prvo pesmarico s to tematiko.

DR. TONE FERENC

Nagrada mi pomeni dve stvari: potrditev za delo, predvsem pa zavezo in vzpodbudo za nadaljnjo prizadevanost. Vesel sem, da sem po mnogih drugih priznanjih dobil prav Kajuhovo nagrado.

FRANCE SUSTERSIČ

Nagrada mi pomeni veliko, saj je hkrati priznanje tematiki, ki do danes ni imela pravega prostora v literaturi. Govori o tem, kako so jetniki v času največje fašistične moči ohranili pripadnost gibanju, s katerim so bili močno povezani.

METKA KRASOVEC

Nagrade sem zelo vesela, sedaj čutim še večjo obvezo do svojega dela.

MILAN APIH

Nagrada je priznanje za zares skrbno delo, ki ga ni bilo malo.

VIDA TOM-LASIC

Nagrada, ki sem jo prejela, je predvsem priznanje tehnikom, ki so se v težkih pogojih trudili, da je radijska tehnika delovala, o čemer do danes ni bilo dosti znanega, razen kričanja, seveda. Pri tehnikah sem sodelovala kot edina študentka elektrotehnike takrat od leta 1941 do konca in vodila z možem tudi tehnični dnevnik.

KULTURNI OBZORNIK

dročju, ki je malo znan. Pisec razkriva delo policijskih organov, obveščevalnih služb, diplomatskih intervencij, propagandne vidike akcij in njihov pravi pomen ali posledice. Mladinska povest pa je izredno objektivno pisanje o dečkovem doživljanju in opazovanju sveta, napisana z vero v človeka in pravico.

Med nagrajenimi sta tudi dve predstavni neznejskega spola, Vida Tom-Lasiceva in Metka Krasovec, akademska slikarka. Prva je prejela zaslužen priznanje za monografijo o partizanski radijski tehniki »Radijska tehnika«. Delo je dokumentarne narave, obogateno z življenjsko toplimi pričevanji. Govori o organizaciji, delu, materialnih problemih, prostem času tehnikov, njihovi iznajdljivosti in upornosti. Delo je opremljeno s fotografijami in skicami in pisano v lepem jeziku.

Seveda ni potrebno posebej poudarjati, da bodo vse te knjige izšle, ali pa so že, pri založbi Borec. Vsaka knjiga pa ima tudi svojo zunanjo podobo in tu lahko pokažemo ves svoj talent za likovno upodabljanje glavne misli takoj imenovani likovni opremljevalci. Letos je nad vsemi zablistela Metka Krasovec z opremo knjige »Zaklenjena samotav«, Ladislava Kiauta. S skrbno izbiro barv — črna, vijoličasta, bela — s simbolno

silhueto in prilagojenim napisom je preprosto, a zato učinkovito povedala osnovno misel iz naslova njene. Po svoji grafični rešitvi in vsebinski pripovedi knjiga izstopa od vseh ostalih.

Podelitev nagrad je bila v petek, 20. februarja s svečano akademijo, kjer je nastopil mešan zbor gojencev vojaške gimnazije in gojenk srednje medicinske šole. Podelitvi so prisostvovali, poleg večine nagrajencev, tudi mnogi visoki družbeno-politični in kulturni delavci, med drugimi Lidija Sentjurc, Janko Rudolf, Bogdan Osolnik, Pavle Zidar, Tone Turnher, Zdravko Klanjšček, Andrej Ujčić, Anton Ingolič in predstavniki založbe Borec. Uvodoma je navzoče pozdravil in spregovoril o pomenu nagrad direktor založbe Vladimir Kavčič, svečani govor o stanju kulture danes in utemeljitve nagrad pa je prebral dr. Avguštin Lah.

Nad vso slovesnostjo je stopal v ospredje in prispeval posebno vzdušje Jakčev portret pesnika Karla Destovnika-Kajuha, s šopkom nageljnov na mizi, nageljnomo, tisto slovensko rožo, ki jo je mladi Karlo v mirnih večerih »zatikal dekletom v lase«. Novega miru pa ni dočakal, svojo mladost je končal pri 22 letih.

NEVA MUZIC

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

STARI BRDAR PARTIZANOM ZA NOVO LETO 1944

*Sivi so mi lasje in star sem sedaj,
moje življenje bo kmalu pri kraju,
ali v meni želja edina živi,
da otroci moji bi partizani bili.*

*Se jaz bi z vami zapel na glas,
del puško na ramo, pištolo za pas;
pokazal bi Nemcem še bombe tri
in kaj je starega partizana kri.*

*To skromno voščilo naj pride do vas,
ki branite zemljo, družino in vas.
Osvetniki, z vami je moje srce —
za svobodo bje do zadnjega dne.*

Posebnost te pesmi je, da je ni zložil kmet Brdar iz Zakraja na šentviškogorski planoti, kot bi mislili po naslovu, pač pa njegova žena Marija Kenda-Brdarca.

Bogati obeti

Založba Borec je tudi letos pripravila pester in obširen program. Prosvetna društva, knjižnice, šole posebej opozarjamo na pesmarico VSTANITE, SUŽNJI, v kateri so zbrane revolucionarne pesmi iz vseh dežel sveta. Aktualno tematiko obravnava Peter Likar v knjigi DOMOVINA, SI SE KAKOR ZDRAVJE? To obsežno delo je posvečeno varstvu čistega okolja. Matjaž Kmecl je pripravil primeren in sodobno napisan priročnik za literarno teorijo z naslovom MALA LITERARNA TEORIJA, po katerem bo rad segel širok krog naših bralcev.

Glavni del programa je že po tradiciji posvečen našemu narodnoosvobodilnemu boju. DRUGO ROJSTVO, ki ga je napisal Matjaž Zigon, pripoveduje o brigadnem sekretarju SKOJ Alešu, ki je hudo ranjen doživel svoje drugo rojstvo. Janka Omahna TRI IZ MEDVOJNEGA DNEVNIKA govori o tegobah »malega« človeka v času okupacije. Franc Bekš v delu PRVI BORCI opisuje spomine na svoje tovariše v Kamniku in Kragujevcu, ki so se med prvimi vključili v osvobodilni boj. V zbirki je zajet tudi Matevža Haceta TRETJI ZVEZEK KOMISARJEVIH ZAPISKOV, ki zajema prvi dve povojni leti. Stane Terček je pripravil dokumentarno monografijo o zloglasnem celjskem zaporu. Franc Strekelj je v delu PARTIZAN obudil spomine na svoje partizanstvo v Dolomitih, na Primorskem in v Bell krajini, kjer je bil spremljevalec Borisa Kidriča. Načelnik štaba 4. operativne cone Petar S. Brajović v knjigi OSVOBODITEV SLOVENIJE opisuje dokončno osvoboditev naše ožje domovine.

Tudi tuja literatura je močno zastopana. Roman avstrijskega pisatelja Helmuta Zenkerja KASSBACH ALI SPLOŠNO ZANIMANJE ZA MORSKE PRAŠČKE demantira ustaljeno mnenje, da je bila Avstrija samo žrtev Hitlerja. Marc Hillel v svojem delu V IMENU RASE razkriva ozadje organizacije Lebensborn. Eden od sodelavcev velikega obveščevalca Sorgeja, Hans Otto Meissner, je opisal njuna skupna doživljanja. Charles Douglas Home je napisal knjigo ROMMEL, v kateri slikovito opisuje znanega generala. Nič manj napeto in zanimivo ni delo Wulfa Schwarwallerja FUEHREERJEV NAMESTNIK, ki obsega tako Hessa kot vse tedanje njegovo okolje. Serge Vaculik v knjigi RDEČA BARETKA opisuje svoja doživljanja v enoti rdečih baretk, ki je opravljala sabotažne akcije na francoskih tleh. Tretji del nekakšne trilogije Konstantina Simonova je TRETJE POLETJE, v katerem še vedno išče krivca za tragedijo sovjetskega ljudstva v letih minule vojne. Knjige so lepo opremljene in primernih cen.

POLDE VRBOVSEK

BELEZKE

NOVA ZGRADBA MUZEJA REVOLUCIJE

Zvezni komite za Znanost in kulturo v Beogradu je sprožil proces za sprejetje zakona o sredstvih za financiranje nove zgradbe s stalno razstavo Muzeja revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije. Na seji, ki ji je predsedoval član Zveznega izvršnega sveta Trpe Jakovlevski, so člani komiteja ocenili kot pozitivno dejstvo, da podprejo postavitev nove in primernejše zgradbe Muzeja, ki naj bi stala v Novem Beogradu.

V veliki večini naših osnovnih in tudi srednjih šol bo treba obrambno vzgojo še močno okrepiti. Treba bo ustanovljati aktivne rezervnih starešin-učiteljev, za obšolsko dejavnost pa obrambne krožke in v njih motivirati mlade za vključevanje v obrambne priprave naše družbe. Izjemno pomembni so pri tem obrambni dnevi, ki so v dveh, treh letih postali že skoraj vsakdanjost večine srednjih šol. Naš posnetek je nastal na obrambnem dnevu Centra srednjih šol v Črnomlju lanskega maja, na katerem so sodelovali tudi vojaki in starešine garnizije. Na tej razmeroma veliki šolski vaji so se izredno dobro izkazali taborniki, sanitetna in protipožarna ekipa, delovalce so patrolje, diverzanti so izvajali akcije... In ko so si dijaki natanko ogledali razstavljeno orožje in opremo, s katero so jih obiskali vojaki, so vsi skupaj zaplesali kolo — simbol bratstva in enotnosti vseh naših narodov in narodnosti. (Foto: Fotoklub gimnazije Črnomelj).

OROŽJE V BOJU PROTI TANKOM (3)

Minski desanti iz zraka

Prvi del naše serije, ki smo jo posvetili možnostim boja proti tankom in drugim oklepnim sredstvom, uporabljajo vse armade v današnjem prispevku iz teka. Skušali smo prikazati, kakšno orožje za protiolepnost boj danes prevladuje v svetu in kakšne so smeri njegovega razvoja. Prihodnjič bodo že na vrsti sredstva, ki jih imata v svoji oborožitvi Jugoslovanska ljudska armada in teritorialna obramba in ki jih povečini tudi izdelujemo v naših tovarnah na podlagi konstrukcij in izboljšav naših vojaških strokovnjakov.

Poleg različnega orožja, ki je posebej izdelano za boj proti tankom in drugim oklepnim sredstvom, uporabljajo vse armade v svetu — seveda tudi naša JLA in teritorialna obramba — tudi bojna sredstva s splošnim namenom. Tovrstna orožja so med drugim artilerijska orožja in reaktivni sistemi za plutonski ogenj, taktične rakete in letalska jurišna sredstva. Sodobni topovi in havbice imajo obvezno tudi strelivo, s katerim lahko obstreljujejo tanke in s katerimi lahko odpro ogenj z zaprtih ognjenih položajev, prav tako pa tudi z neposrednim namerjenjem v cilj. Prav tako pa lahko sovražnikovim oklepnim sredstvom povzroči precejšnjo škodo tudi plutonski ogenj iz reaktivnega artilerijskega orožja in običajnih minometov.

Se do nedavnega so tudi konstruktorji — artileristi menili, da protitankovske moči orožja za splošne namene ni moč povečati. Vendar so se pred leti v tujem tisku vseeno pojavila poročila o poskusih, da bi v bojih proti tankom uporabljali še bolj kot doslej tudi mine.

Tu seveda ne gre za običajne protitankovske mine, kakršne pozna prav vsak vojak in rezervni starešina — ne gre torej za leseno ali plastično škaflo z eksplozivom in raznovrstnimi vžigalniki, ki eksplodira pod težo tanka ali kako drugače. To so razmeroma preprosta, vendar izredno učinkovita sredstva za boj proti tankom in sploh vsem bojnim vozilom. Tuji strokovnjaki, predvsem tisti v armadah imperialističnih držav, pa z njimi kajpak niso zadovoljni, saj so take mine najbolj uporabne v obrambnem boju, v doktrini obrambe, medtem ko agresorju pri napadih ne pridejo kaj dosti prav — zahtevajo namreč čas, da jih minirajo položaje in oblikujejo minka polja ali posamezne minske zasede, tega pa agresor običajno ob napadu nima. Zato bodo tovrstne mine nam v morebitni obrambni vojni povsem zadoščale; postavili bi jih na določenih smereh v obdobju neposred-

ne vojne nevarnosti in tudi v kasnejših obdobjih vojne.

Nekaterim armadam v svetu pa take mine niti zdaleč ne zadoščajo. Zato so skoraj vzporedno razvili kar dve vrsti kasetnega streliva: pasivno artilerijsko strelivo za miniranje okolice ter aktivno strelivo, poleg teh dveh pa še strelivo z elementi samousmerjanja. V ZR Nemčiji so na primer za reaktivne artilerijske granate kalibra 150 mm sistema LARS izdelali strelivo PANDORA in MEDUZA ter ga namenili za miniranje okolice.

Pandora vsebuje nekaj protitankovskih min, ki se po eksploziji nosilne rakete razprše po razmeroma veliki površini. Tako se minka polje oblikuje veliko hitreje kot po običajni poti. Meduza pa vsebuje pet protitankovskih kumulativnih min, ki so večje in imajo močnejše polnjenje, poleg tega pa so magnetne — »prilepijo« se tanku pod dno in šele potem eksplodirajo.

V mine, ki se razpršujejo iz granat, ni težko vgraditi elektronske naprave s trenutnim ali zapoznelim učinkom, tako da reagirajo ne le na magnetno polje, temveč tudi na hrup, toploto ali dotik. Učinkovitost min kot sredstev za postavljanje ovir se v tem primeru bistveno poveča. Mine, ki se razprše iz granat, se po določenem času same demagnetizirajo, tako da minirano ozemlje za lastne enote ni nevarno.

Četudi taktične metode bojne uporabe granat PANDORA in MEDUZA še niso obdelane, tuji strokovnjaki vlagajo vanje velike upe. Menijo namreč, da bo to strelivo utrla pot za v načelu drugačno organizacijo protitankovske obrambe, spremeni pa lahko celo značaj bojnih akcij. Če pa bi uspeli pripraviti še eksplozive, ki bi zagotovili dirigirano eksplozijo, menijo v tujini, bi se učinkovitost tega orožja še bolj povečala. In čeprav so, kot poudarjajo strokovnjaki, reaktivne granate s kasetnim strelivom občutno dražje od običajnih artilerijskih granat, so zato naprave za izstreljevanje cenejše in preprostejše od topov.

V taktičnem pogledu sta možni dve varianti uporabe reaktivnih sistemov s kasetnim strelivom. V enem primeru odpro ogenj nenadoma, tako da se tanki izenana znajdejo sredi minskega polja, v drugem primeru pa pripravljajo ovire neposredno pred tanki, vendar na smereh, kjer bi utegnili dejstvovati.

Ko tuji strokovnjaki ocenjujejo perspektive omenjenega protitankovskega orožja, menijo, da tako naglo miniranje precejšnjih površin lahko omeji premično moč tankov, potemtakem pa tudi upočasni manevrsko moč enot. Odtod sklepajo, da bi se v prihodnosti naglo večala vloga helikopterjev in bojnih sredstev, ki se premikajo na zračni blazini, saj minka polja zanje ne predstavljajo posebne nevarnosti.

Kot primer kasetnega streliva z aktivnim delovanjem lahko vzamemo nove bojne glave za ameriško taktično raketo LANCE. Glave so opremljene s kumulativnimi elementi za napad, elementi pa imajo infrardeči sistem za vodenje na končnem delu krivulje.

Vsaka kasetna vsebuje 6 do 15 granat, težkih 13,6 kg in dolgih po 76,2 cm. S pomočjo posebnim naprav obloga nosilnega dela rakete na vnaprej določeni točki krivulje eksplodira in granate se razprše. Zračni pritisk strga z vsake granate njen pokrovček in sprosti se padalo-balon, kar je nujno potrebno, da se znanjša hitrost granate, ki je v trenutku izstrelitve lahko tudi do dvakrat večja od hitrosti zvoka. Hkrati pa se s tem granata tudi stabilizira.

Zatem začno na ukaz programskega mehanizma delovati štirje granatini stabilizatorji. Padalce-balon odvržejo in vključijo naprave za odkrivanje cilja. Brž ko infrardeča naprava, ki reagira na toploto motorja ali delov stroja, odkrije cilj, začne delovati sistem za samousmerjanje, ki granato potem vodi do konca.

Tuji tisk piše, da so raziskave, opravljene v letih 1973 in 1974, pokazale, da granate neizogljivo zadenejo cilj, če se iz kasete razprše razmeroma blizu cilja. Kolikor več granat se razprši iz kaset v bojnih delih raket, toliko več časa ostaja za odkritje in spremljanje cilja. Vendar pa letna krivulja granat ne sme biti prestirna, ker bi prišlo do hudih ovir za samousmerjevalni sistem.

Princip, na katerem so izdelane kasetne granate raket LANCE, je moč uporabiti tudi pri drugih raketah. Od nosilk (raket) zahtevajo samo to (kot je dejal eden od tujih strokovnjakov), da granato dostavijo »na tribuno« bojnega stadiona, kjer bodo bojni elementi potem že sami našli »svojo vrsto in sedež«. Ta novost je izzvala precej zanimanja.

Ameriški list AVIATION WEEK pa je pred nedavnim poročal o pripravah za poskuse z novo vrsto podobnega protitankovskega orožja z vodenimi elementi MIMS. To je kasetni kontejner, težak 900 kilogramov, ki ga izstrele iz letala kaka dva kilometra daleč od območja, kjer so koncentrirani tanki; iz kaset se razprše miniaturni bojni elementi, opremljeni z infrardečimi usmerjevalnimi sistemi.

Kot menijo strokovnjaki, bo množična uporaba pasivni in aktivnih kasetnih granat omogočila, da bo nasprotnik imel veliko škodo pri oklepni tehniki, splošni tempo ofenzive se bo zmanjšal, razmerje sil na določenem območju bojnih akcij pa se bo spremenilo.

Prihodnjič: DOMAČE PT OROŽJE NASE ARMADE

POMEMBEN POSVET O OBRAMBNIVZGO
LJUBLJANA MOSTE-POLJE

Prek aktivnosti in odborov boljše vzgoje

Pretekli teden je bil v ljubljanski občini Mestna javnost na šolah. Na pobudo osnovne organizacije občinskega združenja prek svojega komiteja in družbeno samostojno in k tvornemu sodelovanju bliskovane sklepe, pritegnila vse, ki v občini cenijo da se bo obrambna vzgoja učencev okrepila do ljudski značaj naše obrambe mora v učnem in najpoglavnejši dejavniki na posvetu zbrali predstavniki šolskega centra tiska in papirja, oba učiteljskega odredov, predstavniki osnovnih organizacij Mestne zveze ZRVS, predstavniki JLA in občinskega zbora predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij.

Ze ves čas se pojavlja problem, da so mladi ljudje premalo aktivirani in poučevani na področju ljudske obrambe in družbene samostojnosti, zato je treba v šolski učni program vključiti dodatno snov k nekaterim predmetom, ki bi lahko obravnavali posamezne elemente tudi s stališča priprave na splošno ljudsko obrambo oziroma še konkretnije — na šolski obrambni dan.

Na šolah je treba predvsem ustanoviti aktivne rezervnih vojaških starešin ter zanje izdelati in sprejeti načrte dela, seveda v sodelovanju z odborom za ljudsko obrambo na šolah in drugimi krajevnimi dejavniki. V ta načrt dela slehernega aktivista je treba zajeti različne pohode — orientacijske in partizanske, strelske vaje in tekmovanja, filmske predstave, slikovne razstave, razstave orožja in opreme JLA, obiskov v vojaških šolah ter predavanja s področja splošne ljudske obrambe.

Po nekaterih šolah že potekajo obrambnovzgojne aktivnosti; te so že ustaljene, vendar je nujno potrebno začeti z bolj aktivnim delovanjem, saj se še vedno veliko premalo naših mladincev odloča za vojaški poklic. Tega so krive stare napake tistih, ki bi morali mladi kader pridobivati s sodobnimi metodami. Resnica pa je, da imajo danes mladi ljudje, ki se odločijo za ta poklic, veliko več možnosti, kot so jih imeli prejšnji rodovi, kajti prej vojaški poklici niso bili enako upoštevani kot civilni poklici.

Zato je treba vzbuditi interes mladih za aktivno udeležbo v splošni ljudski obrambi.

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽINA

CIRIL ZUPANČIČ saniteti

13. nadaljevanje

Bilo je 16 mrtvih in nad 50 ranjenih borcev. Obe bolnišnici sta bili na mah polni. To so tudi zadnje žrtve, ki so v pretekli vojni padle za Gorico.

Dr. Pavla je bila z večino svojega osebja iz Gorice takoj premeščena v armijsko bolnišnico v Veliki Otok pri Postojni. Del osebja iz SVPB »Franje« je ostal v Gorici, kjer sta delala partizanska zdravnik dr. Dušan Možina in dr. Arnold Bidovec. Po žrtvah na goriskem gradu se jima je pridružil še kirurg dr. Franci Derganc.

V Trzič (Monfalcone) je okrog 7. maja prišla SVPB »Jakob Završnik«, par dni kasneje pa se ji je pridružila še pokretna bolnišnica 31. di-

vizije, ki je bila v Bovca.

Na prihodnjem morje našega in »Ba«, ki je bila ganova in 1945 so imeli ske arme in iz cone. har in Re pomočjo se bolnišnic in jo. Bolnišnice zalogo sata ter zdravniški tudi v Trzič. Veliki Otok pri Postojni sta bili ena od osebja in cev je ostala bolnišnica pri Postojni. Del osebja in 31. di-

NOV v do goje

Moste-Polje posveti o obrambnovzgojnih organizacijah ZRVS Moste ga je organizirala koordinacijskega odbora za ljudsko obrambo obdelovanju, ki naj bi prineslo določene izobrazbeno in dobila tisto vlogo, ki ji glede na splošni vzgojni proces pripadati. Tako so se kot vsi upravitelji osnovnih šol, gimnazije in JLA obrambe in zaščite, mentorji pionirskih ZRVS s šol, predsedniki osnovnih organizacij teritorialne obrambe, ob njih pa tudi zvezni v občini z Zvezo komunistov na čelu.

bi in družbeni samozasčiti, vplivati na oblikovanje svobodne in vsestranske razvite socialistične osebnosti, ki naj bo idejnopolično enovita in trdna. Zaradi tega je treba z usmerjanjem za bodoči vojaški poklic začeti že na osnovnih šolah in to v nižjih razredih za tiste, ki bi nadaljevali šolanje na vojaški šoli ali gimnaziji.

Tudi informativno-propagandna sredstva bi morala posvetiti več pozornosti obrambnim pripravam na naših šolah, še sploh sama šolska glasila ter druga sredstva javnega obveščanja. Bilo bi zelo pozitivno, če bi vsaka šola imela dopisniško mrežo, v kateri bi sodelovali učenci, ki se zanimajo za to področje in bi poročali o delu in dosežkih pri obrambni aktivnosti mladih.

Tudi s pomočjo revije Naša obramba, ki je že znana in razširjena, bi se dalo usmerjati mlade na šolah. Glede na njeno vsebino je nujno, da se razširi med čim večji krog mladih, da bi se obrambna zavest učencev in tudi učiteljev čim bolj dvignila.

Glede na to, da šolski pedagoški kader ne more vsega sam organizirati in izvajati širokega vzgojnobrambnega programa skozi celoletno leto, je nujno, da se poveže z vsemi krajevnimi dejavniki in osnovnimi organizacijami ZRVS, ZSMS in ZB NOV, specializiranimi organizacijami in društvi, JLA, teritorialno obrambo, koordinacijskimi odbori za ljudsko obrambo in družbeno samozasčito pri vseh krajevnih skupnostih.

ANA MARJANOVIC

BINA SAMOZASČITA

O partizanski na Goriškem

se je pripeljala iz

iz: zahodnih zavez-
bilo Slovensko Pri-
azdijeno na cono »A«
ki ju je delila Mor-
črt. Do 12. junija
se enote Jugoslovane
morale umakniti
»A«. Dr. Edvard Po-
Franc Bidovec sta s-
sebeja navedenih
c izvršila to evakuaci-
nišeno iz Sežane in
sanitetnega materiala
vili, ki so jih dobili
frsti, so evakuirali v
tok pri Postojni. Bol-
v Trzinu in Gorici
evakuirani v Vipavo.
bja in nekaj ranjen-
ostalo v vojaški bol-
pri Sv. Justu, ki je
postala bolnišnica
JA, ki se je formiral

naknadno in je ostal v cono »A«.

V Tolminu je pri poveljstvu 31. divizije nastal medicosanitetni bataljon. Vodil ga je abs. medic. Marjan Koršič. Ko so se enote te divizije poleti 1945 premestile na Dolenjsko, se je v Novo mesto preselil tudi ta bataljon.

Goriško vojno področje se je namestilo v Gorici. Z evakuacijo v cono »B« se je namestilo v Vipavi in se preimenovalo v Vipavsko VP. Sanitetni referent je postal dr. Aleksander Gala — Peter, njegov pomočnik pa je bil Vinko Mozetič. V Vipavi sta prevzela evakuirani bolnišnici iz Trziča in Gorice ter ju namestila v stavbi, ki je bila za to še najbolj primerna. 5. avgusta 1945 je bila ta

bolnišnica, ki je zmogla do 85 ležišč, že izročena civilnemu sektorju.

Sanitetni odsek Vipavskega VP je tedaj moral poskrbeti tudi za nemške ranjence — vojne ujetnike v Ilirski Bistrici, ki jih je bilo blizu 2000. V sodelovanju z nemškim sanitetnim osebjem te bolnišnice je bilo za vse te ranjence dobro poskrbljeno. Vsi težji nemški ranjenci so bili proti koncu leta 1945 ob sodelovanju z mednarodnim Rdečim križem evakuirani v Avstrijo in od tam domov.

Sanitetna služba je tako nadvse častno izpolnila svojo nalogo v letih NOB. Vsi ti isti požrtvovalni ljudje, ki so v njej in z njo sodelovali, so izpričali visoko stopnjo humanizma. Nesebično in v lastni življenjski nevarnosti so pomagali najbolj potrebnim. S tem so veliko prispevali k visoki morali naših borcev, saj je vsakdo vedel, da bo ranjen ali bolan dobil potrebno in možno pomoč in zaščito. Večna slava in zahvala pa vsem tistim sanitetcem, ki so v tej vojni

darovali svoja življenja za našo svobodo!

VIRI, LITERATURA

— Hronike o radu sanitetske službe u NOR 1941-1945, Sovenija, X. sveska, izdala Vojnomedicinska akademija, Beograd, 1967, prispevki naslednjih avtorjev: dr. Franja Boje-Bidovec, dr. Pavla Jerina-Lah.

— Hronike, XI. sveska, Vojnomedicinska akademija, Beograd, 1967, prispevki naslednjih avtorjev: dr. Davorin Valenti, dr. Pavel Jamšek, dr. Ernest Berke, dr. Dušan Močina, dr. Milovan Djurović, mr. ph. Uroš Ruprecht in dr. Viktor Volčjak.

— Dr. Aleksander Gala-Peter: Partizanski zdravnik, Partizanska knjiga, 1972.

— Dr. Franci Derganc: Okrvaljena roža, Partizanska knjiga, 1971.

— Dr. Aleksander Gala-Peter in dr. Pavla Jerina-Lah: brošura SVPB »Pavla«, Mestni muzej Idrija, 1967.

— Dr. Viktor Volčjak: brošura Partizanska bolnišnica »Franja«, Turistično društvo Cerklje, 1964.

— Ciril Zupanc: Kanalski Kolovrat, poglavje Saniteta, grafično podjetje »Soča«, Nova Gorica, 1974.

— Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih narodov, knjiga 2, Sanitetska uprava JNA, Beograd, 1952.

— Slovenski zbornik 1945, članek: Rdeči križ Slovenije v NOB.

— Lojze Požun, članek: Zahodna vojaška oblast v zahodnih predelih Slovenskega Primorja, objavljen v Letopisu Muzeja narodne osvoboditve LRS, 1958.

— Po pripovedi: dr. Marjana Koršiča, dr. Vinka Mozetiča, mr. ph. Slavka Štuka, dr. Annibala Bevilgije in dr. Marjana Zdravljica.

Še nekaj podatkov in popravkov

I. IMPROVIZACIJE

1. — Prve oblike partizanske sanitete.

Zadnji odstavek tega poglavja: Ko se je 5. udarna brigada »Simona Gregorčiča« vračala s pohoda po Beneški Sloveniji, je okrog 25. maja 1943 prišla s Stola čez Nadižo na Mijo. Jaka Avšič in Albert Jakopič-Kajtimir sta tu izločila kakih 20 borcev, ki so težje oboleli za dizenterijo in skorbutom. Komandir te skupine bolnikov je postal Vare, bolničarka pa Olga Čibej, doma iz Gorenje Trebuše. Obšli so pobočja Matajurja, pri Sv. Lovrencu pod Idrijskim prebredli Sočo in se zatekli v planino nad Drež-

niške Ravne. Tu so aktivisti iz Dvežniških Raven in Magozda kakih 14 dni skrbeli za te bolnike, dokler se niso vsi pozdravili. Ta skupina se je julija 1943 vrnila v Trnovski gozd, kjer je bila vključena v 2. bataljon Primorskega odreda, ki je tedaj nastal in je kapitulacijo Italije dočakala na položajih na Vratih pri Čepovanu.

2. — Začetek organizirane zdravstvene pomoči.

Sanitetna postaja št. 4 (SP št. 4), ki je bila v Zlebih pri Pečinah, ni bila nad levim bregom Idrijce, pač pa BAČE, t. j. nad Baško grapo.

II. STACIONARNA SANITETA

2. SVPB »Pavla«.

Okrevališče 2. SVPB »Pavle«, ki je od spomladi 1944 bilo v Peklu pod Krnicami, ni bilo napadeno 15. septembra, pač pa 12. junija 1944, t. j. v dneh, ko je na tem območju divjala večja nemška ofenziva.

Se nadaljuje

Na redni skupščini strelske družine Panovec so štirje pionirji prejeli zlate plakete za dosežene uspehe. Od leve proti desni — iz rok predsednika strelske družine Maria Clementa prejema plakete Matjaž Znidaršič, Julijan Fortunat, Darko Goljevšček in Otmar Kranjc. (Foto M. G.)

DELO STRELSKE DRUŽINE PANOVEC V NOVI GORICI

Množičnost, mladina in uspehi

V strelski družini Panovec v novogoriški občini so imeli volilno skupščino, na kateri so pregledali svoje dokaj uspešno delo v preteklem letu ter se pogovorili o koledarju za letošnje. Njihova dejavnost je bila vsekakor plodna; o tem zgovorno pričajo priznanja, ki so jih prejeli njihovi člani strelske družine: Dva sta bila odlikovana, trije so prejeli plakete ZRVS in štirje plakete občinske strelske zveze, članke ekipe so si priborile dva pokala, pionirke pa naslov republiškega prvaka in tretje mesto na državnem prvenstvu.

Odzval sem se vabilu strelske družine Panovec iz Nove Gorice in se skupaj z Marinom Bastijančičem, predsednikom občinskega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin Nova Gorica, udeležil njihove volilne skupščine, ki je bila v sejni dvorani družbenopolitičnih organizacij v Novi Gorici.

Na skupščini so sprejeli pravila strelske družine, poročilo predsednika Maria Clementa o delu strelske družine v preteklem letu, koledar dela za leto in se pogovorili o finančnih težavah za leto 1976.

Strelska družina Panovec, ki pokriva krajno skupnost Nova Gorica, je ena najbolj solidnih strelskih družen v vsej občini Nova Gorica. Ni namreč dosti takih, ki bi razmeram za svojo dejavnost tako široko posvetila pozornost in tudi toliko svojih sil, kot je to v Novi Gorici v SD Panovec.

Toda dosežki so seveda posledica dobrega dela, zato naj bo pričujoči zapis posvečen dejavnosti članov strelske družine Panovec, ki so jo pregledali in ocenili na februarjski volilni skupščini strelcev.

Vsekakor je potrebno, da se najprej v nekaj besedah dotaknemo osnovnih nalog, to je vključevanja novih članov in urjenja v osnovnih spretnostih strelskega športa in koledarja dejavnosti.

Na skupščini je bilo ugotovljeno, da je

družina v lanskem letu dosegla zavirljive rezultate v razvijanju množičnosti, saj je vključila v svoje vrste okrog 70 novih, večinoma mladih članov. Vse te je družina naučila osnovnih spretnosti strelskega športa. Strelci Panovca so lani nastopili na več kot 20 tekmovanjih in prvenstvih v občini, republiki in tudi državi, saj so se pionirji udeležili tudi dveh državnih prvenstev z zračno in z MK puško v Beogradu. Strelci Panovca so lani nastopili v vseh kategorijah, od pionirskih do članskih, in z vsem orožjem: z zračno puško, MK puško in v disciplinah s pištolo. Vzporedno z množičnostjo je v Panovcu rasla tudi kakovost, saj so bili pionirji kar dvakrat zapored prvaki v SR Sloveniji z zračno puško in tretji v državi ter prvaki republike z MK puško — trostav in sedmi v državi. Ta velik met se je posrečil ekipi v sestavi Matjaž Znidaršič, Julijan Fortunat in Darko Goljevšček. Vsi trije pionirji so čez leto zmagali tudi na drugih pomembnih tekmovanjih. Matjaž Znidaršič, ki je letos mladinec, je bil drugi v republiki, Julijan Fortunat četrti v državi, Darko Goljevšček pa enajsti. Med posamezniki je lani in vse do sedaj posebno blestel pionir oziroma mladinec Matjaž, ki je bil drugi v SRS in zmagovalac na vseh pomembnejših tekmovanjih v občini. Skoraj nič niso zaostajali za pionirji člani Panovca, saj je ekipa v postavi Jože Ravbar, Zmago Ravbar, Danilo Hrobat in Mario Clemente osvojila z zračno puško prvo mesto in pokal OF pri otvoritvi strelšča na Dobrovem ter prehodni pokal pri otvoritvi strelšča na Trnovem. Jože, Danilo, Mario, Vlado Pantelič, Miha Razdevšek in drugi so na lestvici vrhunskih strelcev v republiki. Mladinci Panovca niso blesteli, ostali so pri liga tekmovanju.

Skupščina je spregovorila tudi o drugih problemih, ki so za strelski šport kronični. Tako so udeleženci skupščine z začudenjem ugotavljali, da kljub temu, da je družina dosegla izredne uspehe v množičnosti, ni dobila do sedaj prav nobene pomoči od TTKS. Le sklad za financiranje obrambnih priprav je prispeval 5.000 din za nabavo FWB pušk in občinska strelska zveza občine 3.500 din v materialu. Posebej bodo strelci

v krizi letos, ko se je strelivo skoraj DVAJSETKRAT podražilo. Sedaj se res postavi vprašanje, kdo bo še lahko treniral ali tekmoval z MK orožjem.

V družini Panovec imajo pet trenerjev in osem sodnikov ter eno avtomatsko strelšče, kar je zagotovo premalo za 300 članov, kolikor jih združuje družina. Zato bi bili z obema rokama sprejeti vsi tisti pripadniki JLA, upokojenci JLA in člani ZRVS, ki bi želeli delati z mladimi. Ob tem pa še to, da je zveza rezervnih vojaških starešin tako ali tako sprejela načelo, da mora biti vsak njen član tudi član kake strelske družine.

Družina, ki posveča toliko pozornosti vzgoji mladih strelcev, je s prostovoljnimi delom okrepila varnost strelcev, izdelala avtomatsko strelšče z osmimi strelskimi mesti. Občinska strelska zveza pa je izdelala polavtomatsko strelšče z dvajsetimi strelskimi mesti. Toda strelšča je treba vzdrževati, kar pa brez denarja ni mogoče.

Za dosežene uspehe v tem mandatnem obdobju so bili odlikovani: Jože Ravbar z redom za vojaške zasluge z zlatimi meči, Mario Clemente z redom dela s srebrnimi žarki, Mirko Lovrič in Vlado Pantelič sta prejela Srebrni plaketi ZRVS, Mario Clemente pa Bronasto plaketo ZRVS. Zlato plaketo upravnega odbora družine Panovec so prejeli Matjaž Znidaršič, Darko Goljevšček, Julijan Fortunat in Otmar Kranjc.

Strelska družina Panovec je od 14. aprila 1952 po množičnosti, kvaliteti, dejavnosti in doseženih uspehih do sedaj najboljša od vseh 14 strelskih družen v občini. Vodili so jo Miro Cencič, Kristijan Bavdaž, Hilari Lasič, Mirko Lovrič, Franc Leskovec, Staniko Pahor in sedaj Mario Clemente.

V razpravi je sodeloval tudi predsednik občinskega odbora ZRVS Nova Gorica Marino Bastijančič, ki je še posebej obljubil, da se bodo rezervni vojaški starešine, skupaj z oddelkom za ljudsko obrambo, vsestransko prizadevali in pomagali strelstvu v občini.

Na koncu so izvolili novo vodstvo. Funkcijo predsednika upravnega odbora družine Panovec je skupščina ponovno zaupala Mariu Clementu.

MILE GOJKOVIC

DOPISNIKI NAM POROČAJO

ZGORNJA KUNGOTA

BORCI IN KRAJEVNI PROBLEMI

Na letni konferenci ZB v Zgornji Kungoti in ki zajema poleg te tudi krajevno skupnost Svečina, so poleg ostalih važnejših družbenopolitičnih vprašanj, precej razpravljali o ohranjanju in prenašanju tradicij NOB in o krepitevi družbene samozaščite.

V razpravi so tudi gojili posameznike, ki se sestankov ali pa vsaj konferenc sploh ne udeležujejo. Pri tem so seveda mislili tudi tiste, ki so dobili od družbe določene dobrine, pa tega ne upoštevajo in se nikjer ne udeležujejo.

Nato so sprejeli program dela. Med najvažnejšimi nalogami so vsekakor tiste, ki govorijo, da bi naj ob sodelovanju s krajevnimi organizacijami posvetili več praktične pozornosti zdomcem svojega kraja, onemoglim borcem kmetom in bolehnim borcem v obliki patronažne službe in seveda ne nazadnje tudi pisanju kronike svojega kraja.

Ob koncu so se dejali, da bi s krajevnim prispevkom nadaljevali vsaj še nekaj let. Dosedanje izkušnje namreč kažejo, da je to ena izmed zelo uspešnih oblik reševanja komunalnih in drugih problemov kraja. Tudi organizacija ZB Zgornja Kungota pri tovrstnem reševanju tvorno sodeluje.

DRAGO MIKLAVEC

SLOVENJ GRADEC

PRIPRAVE NA PROSLAVO MEDNARODNEGA DNEVA INVALIDOV

Koordinacijski odbor socialno humanitarnih organizacij pri stalni konferenci za rehabilitacijo invalidnih oseb Maribor je na svoji seji dne 14. 1. 1976 odločil, da bo letošnja proslava mednarodnega dneva invalidov 21. 3. 1976 na Koroškem. Organiziral jo bo pripravljalni odbor, v katerem bodo predstavniki SHO in rehabilitacijski zavodi, kakor tudi družbenopolitične organizacije koroške regije. Sodelovale bodo vse socialno humanitarne organizacije, invalidska društva, zveza gluhih Dravograd ter društvi za pomoč duševno manj razvitih oseb na Ravnah in Slovenj Gradcu.

Program proslave predvideva športna tekmovanja vseh kategorij invalidov v kegljanju, plavanju, streljanju, namiznem tenisu in šolah kakor tudi kulturne prireditve s svečano akademijo, razstavo izdelkov rehabilitacijskih zavodov, razstavo izdelkov posameznih invalidov itd.

ADOLF ANKON

GRIŽE

PLANINSTVO IN TRADICIJE NOB

V začetku februarja se je sestal meddruštveni odbor Planinskih društev celjske regije. Zanje je značilno, da skrbno gojijo tradicije narodnoosvobodilnega boja. Stal-

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

● MUTA

Na dan 7. marca 1945 se je Lackov odred junaško bojeval z Nemci v bližini tega kraja.

● ZREČE

Dne 9. marca 1944 so Nemci ustrelili dvajset talcev.

no prirejajo pohode v kraje, ki so znani iz NOB. Telesnokulturna skupnost Zalec bo že v drugi priredila Trimčkovsko planinsko pot, ki bo letos usmerjena na Dobrovlje. PD Zabukovica je pripravila pohod ob spomenikih NOB; pohoda se je udeležilo 240 borcev, pionirjev in drugih občanov. Ob tej priložnosti so na Homu izročili ZB Griže plaketo Zveznega odbora ZZB NOVJ. V Zalcu so priredili pohod do znane Šmiglove zidanice. Planinska skupina Izletnika iz Celja je imela pohod po poteh 1. celjske čete. V okviru podjetja ITC Celje je mladinska organizacija pripravila ITC transverzalo. Tako so imeli pohod na Mrzlico in Smohor. Podjetje Klima je organiziralo pohod po poteh 1. celjske čete, pohod na Paški Kozjak in v Iški Vintgar, kjer so obiskali bolnišnico Krvavice. PD Vransko-Tabor je priredilo orientacijsko tekmovanje in proslavo na Čreti, kjer je bila prva bitka Celjske čete. PD Laško je skupaj z ZSMS pripravilo pohod po poteh 14. divizije do Belih vod, PD Vitanje pa pohod do Osankarice. Vsa društva so množično sodelovala pri pohodu ob žici okupirane Ljubljane.

Na sestanku meddruštvenega odbora so sklenili, da bodo vse te akcije uskladili in da bodo v okviru tega odbora organizirali vsako leto najmanj dva množična pohoda in ustrezni proslavi. Za letošni predvidevajo pohod po poteh 1. celjske čete Čreta — Dobrovlje z osrednjo proslavo na Čreti, vsako društvo pa bo priredilo še lokalne pohode in proslave.

FRANC JEZOVNIK

Osnutek za spomenik v SVPB Snežnik, ki ga je v sodelovanju z odborom za postavitev pripravil akademski kipar Peter Černe. Spomenik bodo izdelali iz hrastovega lesa. Visok bo šest in pol metra, ponazarjal pa bo prenos ranjenca.

SEVNICA

PREDAVANJA ZRVS

Malo je slišati o delu krajevne organizacije ZRVS Sevnica; čeprav so tudi tam zelo marljivi. Letos smo imeli že 2 predavanja in sicer o zasedi partizanske čete v sovražnikovem zaledju in o tajnem poveševanju enotam.

Prvo predavanje smo imeli 31. januarja, drugo pa dne 12. t.m. Obeh se je udeležilo 95 % članov, to pa pomeni, da so z vso resnostjo čutilo odgovornost, da se strokovno usposobijo za rezervne vojaške starešine.

V načrtu imajo šest predavanj, nato pa izpite. Razen tega dela imajo v načrtu tudi dopolnilni del.

PAVEL ZEMLJAK

LJUBLJANA

PRIPRAVE ZA ODKRITJE SPOMENIKA V BOLNIŠNICI SNEŽNIK

V Snežniških gozdovih nad Babnim poljem je od leta 1942 do osvoboditve delovala partizanska bolnišnica. Ustanovljena je bila kot ambulanta v civilnem taborišču, pozneje pa so pri Otrobovcu zgradili utice, po kateri je prva postojanka bolnišnice dobila ime Ute. Zaradi velikega pomena te ustanove so pozneje zgradili šest dislociranih postojank.

Po osvoboditvi je vodilno osebje odšlo na odgovorne položaje po vsej Jugoslaviji. Zato so propadli vsi prejšnji poskusi, da bi v nekdanji bolnišnici postavili spomenik. Šele lani je bil ustanovljen odbor nekdanjega osebja in ranjencev, ki ga vodi dr. Božena Ravnikar-Nataša. Odbor ima komisijo za postavitev spomenika, komisijo za zbiranje spominov in dokumentacije ter odbor za priznanja in odlikovanja. Njegova osnovna naloga, da postavi spomenik, ki bi ponazarjal trpljenje ranjencev in napore osebja. Nameravajo tudi rekonstruirati postojanko »Stari trg« pri Nadlesku, kjer je bilo letališče za evakuacijo ranjencev in drugod, pa bodo postavili spominska obeležja. Izdali bodo krajši almanah o bolnišnici in primren prospekt. Za odkritje spomenika bodo pripravili dve spominski znački: eno za preživele bore, drugo za obiskovalce.

Vse akcije potekajo v dogovoru z ZZB NOV Cerknica. Vsi družbenopolitični dejavniki ter podjetja Brest, Gozdno gospodarstvo Postojna in Kovinoplastika so pokazali polno razumevanje do te akcije. Potrebna pa bo še pomoč drugih podjetij. V Ljubljani trenutno največ pomaga Inex-Adria.

Na nekdanje osebje in ranjence se ob- račamo z naslednjo prošnjo:

1. Vsi, ki so bivali v bolnišnici SVPB Snežnik, naj sporočijo:

IZ NASIH KRAJEV

PODNART — Družbena samozaščita ima v novem statutu krajevne skupnosti pomembno mesto. V njem so podrobno opredelili naloge družbene samozaščite in naloge odbora zanje. V odbor družbene samozaščite pri krajevni skupnosti so bili imenovani: predsednik sveta KS, predsednik KK SZDL, sekretar OO ZKS, član odbora za SLO, predstavnik ZB NOV in predstavnik dveh podjetij. Do prve seje bo novi odbor pripravil program dela in predlog poslovnika.

CIRIL ROZMAN

★

MARIBOR — Na letni konferenci 19. decembra so člani ZB NOV Avgust Majerič na Pobrežju ocenili svoje dosedanje delo in sprejeli program za leto 1976, ki obsega 21 točk. Skrbeli bodo za srečanja z mladino, priredili bodo dva izleta, vsak član pa bo pripravil svoj življenjepis. Rešiti nameravajo tudi vprašanje zastav, ki jih ni moč dobiti v trgovinah. Radi bi jih dobili po primerni ceni od podjetij, nato pa bi borci sami pripravili akcijo za prodajo zastav po zasebnih hišah.

Organizacija ZB ima vsak petek od 17. do 19. ure dežurno službo v Domu družbenih organizacij.

★

MARIBOR — Združenje vojnih invalidov Joco Zagernik je imelo 10. februarja letno konferenco. Z zadovoljstvom so ugotovili, da se zakonski predpisi vsako leto menjavajo v njihovo korist; skupnost posveča torej invalidom veliko pozornost. Na konferenci so formulirali tudi protestno pismo, v katerem zahtevajo identifikacijo in kaznovanje zločincev, ki so umorili našega konzula Edvina Zdobca.

★

LJUBLJANA — Pred dnevi so se taborniki Savskega odreda iz Ljubljane povezali z upravo vojaške gimnazije Franc Rozman-Stane. Med dijaki te gimnazije obstaja veliko zanimanje za taborniško organizacijo, saj je to organizacija, v kateri lahko dijaki svoje izkušnje, pridobljene med šolanjem, s pridom uporabijo in obratno, znanje, pridobljeno v taborniški organizaciji, se dopolnjuje s šolskim programom. Predstavniki Savskega odreda, ki so ob tej priložnosti obiskali to gimnazijo, so se z ravnateljem gimnazije dogovorili o ustanovitvi taborniške čete, ki bo v začetku delovala v okviru Savskega odreda, kasneje pa bi se osamosvojila in prerasla v samostojno enoto. Zmenili so se tudi, da bodo že v začetku marca pripravili nekaj predavanj o taborniški organizaciji, po katerih se bodo dijaki gimnazije odločili za pristop v taborniške vrste. V načrtu pa imajo skupno z vodstvom šole organizirati vodniški tečaj, v katerem naj bi usposobili nekaj novih članov za vodnike.

★

SLOVENSKE KONJICE — Taborniki iz Slovenskih Konjic so obiskali grobove talcev v Stranica. V koloni so se odpravili iz Konjic proti Stranica, kjer jih je pri grobovih pozdravil predsednik občinskega odbora ZZB NOV Slovenske Konjice. To priložnost je izkoristil, da je mladim tabornikom iz odreda Heroja Bračiča iz Slovenskih Konjic opisal težko in zmagoslavno pot XIV. divizije, medtem ko jim je domačin opisal dogodke na dan, ko so na tem kraju okupatorji na grozoten način obešili 100 talcev. Ob spomeniku so tabornikom bile podeljene tudi prve zvezde, medvedki in čebelice pa so prejeli oznake večšin za osvojeno znanje.

★

POSTOJNA — V Postojni pripravljajo za letošni razširitev malokalibrskega strelišča za Sovičem. V načrtu je predvideno, da bo imelo 20 strelskih mest za MK puško, posebno strelišče za streljanje s pištolo na 25 m (za kar ima interes tudi JLA, ki bo pomagala), posebno dvorano za zračno orožje z 10 strelskimi mesti in ostale prostore. V Postojni, kjer je strelski šport najbolj razvit, takšen objekt resnično zasluži.

E. P.

Koroški »Gams« si je naložil šest križev

Službujoči miličnik je na letošnji prvi februarški dan rutinsko pregledoval vozniška dovoljenja na eni izmed mariborskih vpadnic... Nenadoma se je sklonil in vozniku stoenke prisrčno čestital. V vozilu je sedel Alojz Vilič-Gams, podpredsednik Področnega odbora koroških partizanov v Mariboru. Praznoval je svoj šestdeseti rojstni dan!

»Gamsov« oče — koroški Slovenec iz Celovca — je kmalu po koncu prve svetovne vojne umrl. Zapustil je štiri majhne otroke. Mati-kočarka je od slej jemala na dnino otroke, da bi z njimi delila svoj borni kruhek.

In tako je mali Lojzek postal najprej pastirček in nato hlapec, še preden je odrasel. Po tem je odšel v jamo. Postal je rudar-vozač, kopač in tesar v rudniku Mežica.

Ko so prišli okupatorji, se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje in že leta 1942 so začeli z uspešnimi sabotažnimi akcijami v Rudniku.

Leta 1943 je postal Gams borec v 3. četi Koroškega bataljona, naslednje leto kurir in kmalu nato komandir kurirske postaje 1-11. Od avgusta 1944 pa do osvoboditve je opravljal važno delo kontrolorja koroških vojaških linij. Poznale so ga skoraj vse koroške kmetije.

Tisti, ki poznajo gore in težko prehodne snežne zamete, se pogosto niso mogli načuditi iznajdljivosti partizanskih kurirjev. Na določenem mestu so imeli v globoki gazi skrite palice, podobne hoduljam. Tam so preskočili pot in se pognali v ledenomrzli potok, se vzpenjali po strugi, kjer je na določenem mestu čakal nov par palic. Preskočili si za smreko, kjer se je navadno nadaljevala pot do karavle, kjer so se kurirji spočili. Na poti na javko, žal vse prepogosto, niso vedeli koga bodo v globoki gazi srečali. Sovražnika si zagledal šele takrat, ko je bilo že prepozno! — Če pa je šlo srečno, so ti v prijaznih koroških domačijah postregli s koroškimi žganci. Takrat je zadonela partizanska pesem in Gams je zaigral na harmoniko prav tisto vižo, ki je najbolj odprla srca. Stresal je šale in povedal najnovejše vesti; se mar čudite, zakaj so ga imeli vsi radi?

Sodeloval je v napadu na nemško patruljo nad Lučami, na žandarmerijo na Jezerskem, Obirskem, Selah, na nemško stražo na Obirju, na gestapo v Železni Kapli, na policijo in vermane v Globasnici, v spopadih v Koprivni, Topli, Bistri, Kramarici in drugod.

Na prigovarjanje prijateljev je vse te dogodke opisal in ko bodo natisnjeni, bodo primerno čtivo za vse, ki jih zanima narodnoosvobodilna vojna na Koroškem.

Prejel je številna vojaška in delovna odlikovanja.

Po osvoboditvi je bil najprej šef vojne pošte XIV. udarne divizije. Ko se je vrnil domov, je hotel delati kot žagar; no, drugi so odločili drugače! Bil je sindikalni funkcionar, organizacijski sekretar OK KPS Slovenjgradec. Dolga leta je bil direktor HE Dravograd. Po združitvi Dravskih elektrarn je bil do upokojitve vodja splošnega sektorja in namestnik direktorja.

Čeprav je trdo življenje naložilo koroškemu »Gamsu« šest križev, je kljub boleznim vedno dobre volje, nasmeh in skromen. Hodi med svoje sorošce in obiskuje domačije, ki so mu pomagale med narodnoosvobodilno vojno.

Prijatelji in soborci so mu na srečanju 12. februarja podarili Čobalovo sliko.

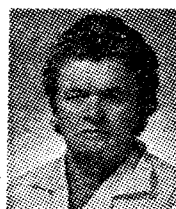
L. POTRČ-DUNJA

IMELI SMO LJUDI

Alojz Jazbec

Na pokopališču v Svetem pri Komnu so se 18. januarja za vedno poslovili od Alojza Jazbca. Rodil se je pred 70 leti. V NOV je vstopil leta 1943, kjer je ostal kot borec do osvoboditve.

Marija Pavletič

V Sempetru pri Gorici so 7. februarja pokopali Marijo Pavletič. Rodila se je pred 67 leti v Sločah v Beneški Sloveniji. Bila je zavedna Slovenka, ki je želela, da bi njena ožja domovina postala jugoslovanska. V začetku leta 1943 je začela aktivno sodelovati z NOB. Zato so jo še po vojni nenehno preganjali in zapirali. Zato se je morala leta 1955 izseliti v goriško Rožno dolino. Bila je odlikovana.

Ivan Razpet

V Ponikvah pri Tolminu so se 8. februarja za vedno poslovili od Ivana Razpeta. Rodil se je v Orehku pri Cerknem leta 1922. Iz ujetništva v Afriki se je med NOB vrnil v domovino z letalsko enoto. Bil je marljiv družbenopolitični delavec.

Ivan Gabrijelčič

Dne 27. januarja so v Kanalu ob Soči pokopali Ivana Gabrijelčiča iz Ajbe. Leta 1942 se je aktivno vključil v OF. Potem je postal minar 17. Soške brigade. Prejel je odlikovanje.

Franc Šuligoj

V prvi polovici februarja je v Radomljah preminil primorski rojak Franc Šuligoj. Star je bil 79 let. Med vojno je bil aktivist, po osvoboditvi pa se je moral umakniti pred Angloameričani v Jugoslavijo. Prejel je tudi več odlikovanj. Bil je tudi delegat na kongresu ZKJ.

Dimitrij Sajenko

Pred pol leta so se v Radovljici za vedno poslovili od borca in družbenopolitičnega delavca Dimitrija Sajenka. Rodil se je v Harkovu v SZ leta 1897.

Med prvo svetovno vojno je bil ujet, pa je ostal za vedno v Sloveniji. Zaposlil se je v železarni na Jesenicah. V osvobodilnem gibanju je začel aktivno sodelovati leta 1942. Bil je tudi marljiv član Društva upokojencev v Radovljici.

Anton Cvirn

Na teharskem pokopališču so se številni krajan in borci 31. januarja za vedno poslovili od Antona Cvirna. Preminil je v starosti 75 let. Med vojno je bil aktivist, potem pa je odšel v partizane in od sredine leta 1944 dalje je bil v štabu 18. brigade. Bil je odlikovan. Od leta 1959 je živel v Štorah. Marljivo je sodeloval tudi v gasilski organizaciji in je bil znan krvodajalec.

Ivan Sedej

V Gorjah pri Cerknem je 9. septembra lani preminil Ivan Sedej. Rodil se je leta 1901. V NOB je aktivno sodeloval kot aktivist od leta 1942. Bil je tajnik vaškega odbora OF, tajnik KO in referent za prehrano. Svoje naloge je opravljal vestno tudi kot član ZKS, zaradi česar je bil dvakrat odlikovan.

Ivan Možina

Pred letom dni so v Zavrču pokopali Ivana Možina. Rodil se je leta 1911. Kot borec Zagorske brigade se je bojeval v Podravini in Hrvaškem Zagorju. Bil je dvakrat ranjen. Svobodo je dočkal v zrenjaninski bolnišnici. Bil je predsednik ZB NOV Zavrč do smrti. Prejel je več odlikovanj.

Edvard Zdovec

Na pokopališču v Ocínju so se 15. novembra lani za vedno poslovili od borca Edvarda Zdovca. Rodil se je leta 1914 v Leskovcu (Podborštu) pri Sevnici. Od razpada stare države do leta 1942 je bil v nemškem ujetništvu, potem pa se je vrnil domov in začel sodelovati z OF. Od marca 1944 je bil borec Kozjanskega odreda. Bil je odlikovan. Aktivno je deloval v ZB NOV Rogašovci.

Vinko Vouk

Dne 29. januarja so se v Leskovcu pri Krškem poslovili od aktivista in borca Vinka Vouka-Ceneta. Rodil se je pred 70 leti v Leskovcu. Kot mladenič je bil član Društva kmečkih fantov in deklet. Februarja 1942 je postal aktivist v Kostelu na Kočevskem. Nato je prebil 14 mesecev v internaciji, oktobra 1943 pa je že delal v partizanski tehniki.

Triglavski tiskarni. Bil je večkrat odlikovan.

Stane Gregorc

Dne 9. februarja so v Predosljah pospremili na zadnji poti borca Staneta Gregorca. Rodil se je v Podbrezju leta 1914. Bil je borec Vojkove brigade od leta 1943 do osvoboditve.

Jože Ocepek

Pred kratkim so v Šentlambertu pokopali Jožeta Ocepeka iz Senožeti, borca za severno mejo in aktivista NOB. Rodil se je pred 83 leti v Senožetih. Prestal je prvo svetovno vojno in ujetništvo v Rusiji, po vrnitvi pa se je pridružil Maistrovim borcem. Tudi sin in tri hčerke so sodelovali v NOB, njegova žena pa je kot mlinarica oskrbovala partizane. Po njegovi zaslugi je bilo rešeno marsikatero življenje.

Ilijca Jančič

Po dolgi bolezni je decembra preminula Ilijca Jančič, rojena Trampuš, iz Laškega. Rodila se je leta 1916 v Kostanjevici na Krasu. Leta 1931 je kot učiteljica dobila službo v Henini pri Jurkloštru, kjer je poučevala otroke tudi med okupacijo. Za svoje zasluge je bila odlikovana.

Vilij Pukmajster

V Trbovljah so se pred meseci za vedno poslovili od Vilija Pukmajstra. Preminil je v starosti 55 let. Bil je borec in obveščevalec Šlandrove brigade. Tudi po vojni je bil marljiv sodelavec družbenopolitičnih organizacij. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Franc Stanič

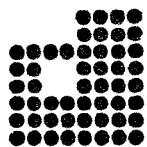
Na pokopališču v Kanalu ob Soči so se 9. januarja za vedno poslovili od Franca Staniča. Rodil se je v Ajbi leta 1924. Komaj devetnajst let mu je bilo, ko so ga prisilno mobilizirali v posebni bataljon in ga odvedli v Pistojo. Leta 1944 je vstopil v 4. prekomorsko brigado, v kateri se je bojeval do Trsta. Bil je odlikovan.

Jožef Klaužar

V Ločah so lani pokopali Jožeta Klaužarja iz Lipoglava. Rodil se je leta 1913 v Zagorskih Selih pri Klanjcu. Bil je borec Tomšičeve brigade. Decembra 1944 so ga Nemci ujeli in odpeljali v Dachau.

TUDI VI
DOPISUJTE
V NAŠ ČASNIK

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NAŠI RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP, revijo JANA, ZABAVNIK

SLOVENIJALES

LESNO KEMICNA INDUSTRIJA

lesonit

ILIRSKA BISTRICA

TRGOVSKO
IN PROIZVODNO
PODJETJE

VELETEKSTIL

LJUBLJANA,
Masarykova 17
Telef: YUVETEX 31179
Telefon: centrala 312-366

TOZD — trgovina na debelo
s sedežem, Masarykova 17

TOZD — trgovina na drobno
s sedežem, Masarykova 17

TOZD — izdelava in prodaja
modne konfekcije »Modna
konfekcija« s sedežem, Ma-
sarykova 17

TOZD — izdelava in prodaja
modnih pletenin »Lama« s se-
dežem Masarykova 17

Poslovalnice TOZD trgovine
na drobno:

- Veletekstil, Čopova 12
- Veletekstil, Mestni trg 7
- Veletekstil, Mestni trg 6
- Veletekstil, Miklošičeva 22
- Veletekstil, Tržaška 37
- Veletekstil, Gosposvetska 1
- Veletekstil, Celovška 99
- Veletekstil, Tavčarjeva 1
- Veletekstil, Čopova — Mestno gledališče
- Veletekstil, Zalog
- Veletekstil, Črnomelj
- Veletekstil, Tržič
- Veletekstil, Celovška 179

Obrati proizvodnje:

- TOZD Modna konfekcija, Ljubljana, Derčeva 33
- TOZD Lama, Ljubljana, Gosposka 4

ZAKAJ FRUCTA JUICE NI SLABŠI OD DOMA IZTISNJENEGA POMARANČNEGA SOKA?

Zato, ker ne vsebuje ničesar, kar ni že v sveže iztisnjenem pomarančnem soku. Je brez dodanega sladkorja, nerazredčen, brez vsakršnih konzervantov, aromato ali drugih dodatkov. Fructa juice je preprosto čist, pasteriziran pomarančni sok. Embaliran je v praktični in popolno zaščiteni hypa embalaži, ki ne daje soku nikakršnega priokusa.

ZAKAJ JE FRUCTA JUICE BOLJŠI OD DOMA IZTISNJENEGA POMARANČNEGA SOKA?

Zato, ker je iztisnjen iz dozorelih sveže obranih pomaranč, kakršne najdete samo na sončnih plantažah Brazilije in Bližnjega vzhoda.

Zato, ker sveže iztisnjen sok takoj globoko zamrznejo in zato med transportom ne izgubi prirodnosti in vitaminov. V Fructa juicu je več vitaminov kot v ustreznih količinah soka, iztisnjenega iz umetno dozorelih pomaranč, ki so bile obrane že pred meseci.

Zato, ker 2 dcl Fructa juica vsebuje sok pol kilograma pomaranč, 7 dcl Fructa juica, kolikor ga je v hypa embalaži, pa sok skoro dveh kilogramov pomaranč in ker je preprosteje odpreti hypo, kot pa iztisniti 15 pomaranč.

Zato, ker je cenejši!

ZA PRIJETNO
POČUTJE V
VAŠEM DOMU

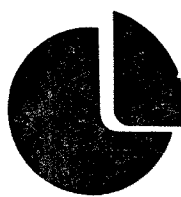
VSAKOVRSNO SODOBNO IN
STILNO POHISTVO IN OPREMA
ZA VSE VRSTE PROSTOROV
KREDIT DO 30.000 DINARJEV

V PRODAJALNAH

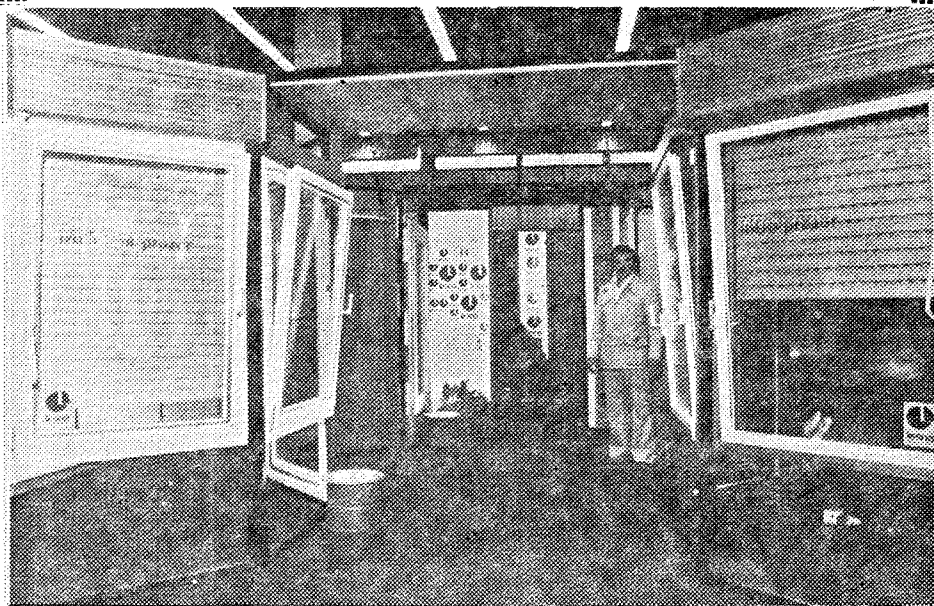
lesnina

V VSEH
VEČJIH MESTIH
JUGOSLAVIJE

uniles

lesna
gozdarstvo in lesna
industrija o. sol. o.
slovenj gradec

Vam nudi iz svojega dopolnjenega in tradicionalno kvalitetnega programa naslednje izdelke in storitve:

- Zagan les iglavec, ladijski pod, masivne obloge, razni tehnični les ter drogove za vodo.
- SUMO-suhomontažna furnirana vrata, primerna za vgraditev v vse notranje prostore: stanovanja, poslovne prostore, hotele, šole itd.
- Vgraditev je enostavna. Površina vrat je trajna, estetska in primerna kombinacija z ostalo opremo.
- Krilo in podboj sta furnirana s plemenitimi furnirji: hrast, anigre in mahagoni.
- INTRO okna s podbojem iz mahagonijevega lesa ter s plastičnim krilom, ki je zastekleno s termoizolacijsko šipo. Okno je izdelano po licenci zahodnonemške firme POTO in ga posebej priporočamo zaradi odlične toplotne in zvočne izolacije.
- IZOLIR okna so v celoti izdelana iz zaganega lesa smreke, jelke (krilo in podboj), ter prav tako zasteklena z izolacijsko šipo. Izdelujemo jih v beli izvedbi (pleskana) ter v naravni izvedbi (sandolins).
- Furnirane stene in stropne obloge so izdelane iz iverne plošče, furnirane s plemenitimi furnirji: hrast, jesen, brost, macesen, anigre, sapeli in koto. So robno ali nerobno furnirane, s furniranim ali neturniranim peresom, ter površinsko obdelane s trajnim nitro lakom. V dopolnilnem programu imamo strukturirane — lužene obloge, izdelane iz furnirane iverne plošče. Lužene so v različnih barvnih odtenkih. Primerne so za oblaganje sten in stropov v najrazličnejših prostorih, ki jim dajejo prijetno domačnost. Montaža je enostavna.
- Opismenjene iverne plošče so površinsko obdelane z melaminsko dekor folijo različnih barv in lesnih desenov. Primerne so za izdelavo kuhinjske in ostale stanovanjske opreme, posebno v šolah, vzgojno varstvenih ustanovah, bolnicah, poslovnih prostorih in v drugih javnih zgradbah.
- Zimske in letne turistične storitve na zapadnem Pohorju, Slovenj Gradcu, Mislinji, Črni, Dravogradu, Ravnah in Vuhredu. Smučišča so urejena za začetnike in zahtevne tekmovalce.

Naše kvalitetne izdelke lahko kupite po konkurenčnih cenah v prodajalnah Slovenijalesa, Lesnine in v vseh večjih trgovinah z gradbenim materialom.

paloma

žepni robci

sladkogorska
sladki vrh

OBVESTILO

Združenje borcev NOV »Boris Kidrič« v Ljubljani, Vojkova 1, obvešča vse svoje člane, da ima vsak ponedeljek od 17. do 19. ure (do konca junija 1976!) dežurstvo na sedežu krajevnih skupnosti v Vojkovi 1.

Članstvo prosimo, naj se v vseh zadevah v teh dneh obrača na dežurne člane odbora.

ZB »Boris Kidrič«
Ljubljana, Vojkova 1

POIZVEDBA

Spoštovane bralce prosim, da mi sporočijo, karkoli vedo o Lerki Houbek ali Bredi. To je njen dekleški priimek. Med vojno je živela v šoli Dol. Nemška vas pri Trebnjem na Dolenjskem, kjer so bili starši upravitelji oziroma učitelji imenovane šole.

Potem so morali v ilegalo!

Želela bi njihove sedanje naslove, ker bi se želeli z njimi pogovoriti o zelo važnih zadevah.

Justi Demšar-Meglič,
Dobovičnikova 41,
61360 Vrhnika

POZIV BIVŠIM
POLITIČNIM
ZAPORNIKOM
IN INTERNIRANCI
V ITALIJI

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije je sklenila izdati zbornik o vseh zaporih in koncentracijskih taboriščih v Italiji, v katerih so med zadnjo vojno trpeli in

umirali naši ljudje. Delo naj bi kompleksno prikazalo to poglavje naše zgodovine in revolucije, ki je bilo doslej vse preveč v senci. V njegovo vsebinsko zasnovu sodi poleg žalostnih doživetij in bridkih preizkušenj tudi vse tisto, kar je pomagalo našim ljudem, da niso klonili pred nasiljem ter da so ostali borci in aktivisti narodnoosvobodilnega gibanja pod vodstvom KPJ tudi za žicami in rešetkami.

V ta namen pozivamo vse preživele tovariše in tovarišice iz medvojnih zaporov in taborišč v Italiji (tudi tistih v okupiranih pokrajinah), da sodelujejo pri sestavljanju zbornika. To delo naj bi napisali sami! Zaželeni so zlasti sodelavci iz tistih taborišč in zaporov, o katerih je javnosti znano zelo malo ali nič.

Tovarišice in tovariši, ki bi bili pripravljeni sodelovati, naj se javijo oziroma sporočijo svoj naslov Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, Komisiji za bivše politične zapornike, internirance in izgnance, Ljubljana, Vrtača 11. Hkrati naj navedejo, v katerih zaporih in taboriščih so bili. Zaželeno je tudi, da predlagajo, kam in na koga naj se obrne uredniški odbor pri iskanju podatkov in gradiva za zbornik. Vsem, ki se bodo javili, bo uredniški odbor poslal navodilo za delo pri pisanju prispevkov.

POIZVEDBA

Tovariša Krotivška in Kreka, s katerima sem bil od 1941. leta dalje v preganstvu v Srbiji v Sevojnu, prosim, da mi sporočita svoj naslov na:

Stojan Klofutar,

Notranjski zdravstveni dom,
61360 Vrhnika

Množični start na
Trnovskem maratonu

Tretji Trnovski maraton bo v nedeljo, 29. februarja v Črnem vrhu nad Idrijo. Pokrovitelj in predsednik častnega komiteja, generalpolkovnik Stane Potočar-Lazar, bo ob 9.30 dal znak za start. Tovariš Lazar je bil komandant 9. korpusa NOVJ in je danes načelnik generalštaba JLA.

Tekaška steza poteka po poteh, kjer so med NOB hodile in se borile slavne enote 9. korpusa in njene predhodnice. Proga je speljana nedaleč od taborišča partizanske čete legendarnega primorskega narodnega heroja Janka Premrla-Vojka, na Brinovem griču.

Okrepčevalnice in sanitetne postaje so postavljene ob progi, na znanih partizanskih kmetijah; v Koševniku pri Francu Benčini, Novaku po domače, se začno. Bil je borec Vojkove čete in je še danes oskrbnik taborišča te čete na Brinovem griču.

Prvega Trnovskega maratona se je 10. marca leta 1974 udeležilo 553 tekmovalcev iz Slovenije in Italije.

Drugega, ki je bil 23. marca leta 1975, pa že 85 tekmovalcev iz Slovenije, Hrvaške, Italije, Avstrije, Švice in ZR Nemčije.

Za letošnji maraton se je prijavilo več kot 1300 tekmovalcev. Najstarejši prijavljeni so 67-letni Vincenc Rupnik iz Zadloga pri Idriji za maraton in 62-letni Gregor Jelenc, kmet iz znane partizanske vasi Dražgoše, tudi za maraton, Gregor Klančnik, generalni direktor Združenih slovenskih žele-

zarn iz Raven na Koroškem, tudi podpredsednik Smučarske zveze Jugoslavije, ki bo prav tako tekkel v maratonu.

Med najmlajšimi sta 7-letni Iztok Raišp iz Bohove pri Mariboru in 9-letni sin dr. Milana Udirja iz Kranja.

Za letošnji Trnovski maraton sta na voljo dve disciplini: mali maraton in maraton. Steza za mali maraton je dolga 21 km, za maraton pa še enkrat toliko, zato bodo tekmovalci progo pretekli dvakrat. Po izjavah znanih tekačev je ena najlepših v srednji Evropi in ima samo 86 m višinske razlike. Za pripadnike JLA, SLO in milice, ki bodo tudi sodelovali v uniformah in s turinimi smučmi, je pripravljena posebna, 12 km dolga proga.

Za tekmovalce so pripravljene ob progi štiri okrepčevalnice in štiri sanitetne postaje.

Vsak tekmovalec, ki bo prišel skozi cilj, ne glede na čas, bo prejel v spomin startno številko, spominsko značko in Bilten. Osnutek za spominsko značko in plakat je brezplačno izdelal akademski slikar Ivan Seljak-Čopić, idrijski rojak in nekdanji borec.

Vse občane, posebno še nekdanje borec in aktiviste, vabimo k sodelovanju v nedeljo na tradicionalnem, tretjem Trnovskem maratonu kot tekmovalce ali gledalce.

JOZE OBLAK

Poldek najde očeta

Zvečer se je zgodilo. Grabnarjevega očeta ni bilo doma, bil je v brigadi nekje na Dolenjskem. Izpod stropa je visela brlička. Pri mizi so sedeli mati, Marjanca, Polonca in Poldek. Večerjali so. Mlečno juho in krompir v oblicah. Zajemali so, nosili v usta in molčali.

Potem rahlo trkanje, najprej na vrata in čez čas na okno. Vsi se zdržejo. Kdo trka ob tako pozni uri? Trkali so večkrat, toda drugače. Otroci pogledajo mater. Vsi vidijo, da je pobledela. Kakor da nekaj sluti.

— Nemci! ji zatrepečejo ustne. Otroci, o očetu niti besede. Tudi če vas prematijo.

— Boš odprla? so vprašali vsi hkrati in prislunili rahlemu potrkanju.

— Kdo je? se je zavnala mati pri mizi in stopila na sredo izbe.

Pod oknom je nekdo rahlo zaklical: Ribič je rib'ce lovil!

— Naši! Partizani! so materi zagorela lica. Oče jih pošilja. Se kot otrok je v graščinskih ribnikih lovil ribe. Ko je šel, mi je zaupal besede, ki mi bodo povedale, da je živ. Ribič je rib'ce lovil! je dihala, gledala otroke in oči niso bile več trudne, polno ognja je bilo v njih.

— Mama, odpri, odpri! so priganjali otroci.

— Pssst! je položila prst na usta. Brž v posteljo. Delajte se, kakor da niste ničesar videli, ničesar slišali.

Materin obraz je bil tako topel in blag, da so otroci pri priči odšli v kamro in zlezli v posteljo. Tačas je mati odprla vrata in vstopil je visok partizan. Čeprav sta Marjanca in Polonca ostro nasprotovali, je Poldek skrbno nastavljal uho in gledal skozi ključavnico. Vse je slišal: oče je živ, kmalu pride v Savinjsko dolino, uspešno je končal bolničarski tečaj in sedaj je batljonjski bolničar. V hosti nad Grabnarjevo domačijo je zapuščena votlina, tja bodo spravili nekaj ranjencev. Toda, otrokom niti besede! Mati bo kuhala, prala. Prihajal bo kurir, ki bo mater nagovoril: Ribič je rib'ce lovil. Sva se razumela, je ponovil partizan precej glasno.

— Razumela, je pritrdila mati. In Boštjana pozdravite. Recite, da se dobro držimo, tudi otroci.

Poldek je bil odslej kot na trnju. Bolj ko je mimo praševal, kaj ji je zaupal partizan, bolj je molčala. Svarila ga je, naj ničesar ne govori o tem v šoli, pri sosedih, kjerkoli. Poldek pa le ni vzdržal. Nekega večera, ko je mati pripravljala precej več večerje kot običajno, ji je pošepetal na uho.

— Mama, jaz vse vem: v naši gabrovki je partizanska bolnica!

Mati se je samo nasmehnila. Gabrovka so pravili skriti votlini, ki jo je obraščalo gabrovo grmičje. Pod njo si prišel tudi po poločku, ki ni usihnil niti v najtrši suši. Sicer pa so vodile tja že davno porasle stezice. Tistega kraja so se ljudje poletji izogibali. Tam je kačji raj! so govorili. Tam se ženi močrasti, tudi po deset gadov najdeš na malo večjem kamnu.

Lahko je bilo Marjanci in Polonci. Celot postavljali sta se pred Poldkom, češ, da pereta in šivata za partizane. On, mulec zeleni, pa ni storil za borce v gozdovih niti toliko, kolikor ima črnega za nohti. Pranje in šivanje mu res ni šlo od rok. Se manj kuhanje! Tega, da je kar naprej nosil vodo in cepil drva, sestrji še omenili nista.

Ribič je rib'ce lovil, mu je kar naprej pozvanjalo v ušesih. Ja, kaj je rekla mati? Ko je bil oče Boštjan še majhen, je v graščinskih ribnikih lovil ribe. Graščina je sedaj nemška in tudi ribniki so nemški. Vse skupaj upravlja postaran Avstrijec Kacenfresar. Njega se ne boji. Prestar in prepočasn je. Pa če je oborožen? Sicer pa: kako priti do lepših rib v ribniku? Trnkovi ni. Mreže tudi ne zna splesti. Aha, jo že ima! Na zanko bo lovil, na svetlo zanko, ki jo bo privezal na dolgo palico, neopazno jo bo potisnil v vodo med ločje, tam stoji rejena postrv, zanko čez glavo, za škrge in — hop! — z ribo na suho.

Misel ga je bila vsega prevzela. Neke je staknil klobčič strelske žice in ji snel prevleko. Lepo se je svetila, ravno prav. Preveč svetleča ne sme biti. Potem si je napravil deset, petnajst zank, za potokom odrezal dolgo leščevko in

šel na prežo. Poskusil je enkrat, dvakrat, trikrat, desetkrat. Nič, vedno nič in spet nič! Skoraj ga je minilo potrpljenje, ko se mu na večer nasmehne sreča. Iz vode je vrgel zares veliko postrv. Zvečer jo je pokazal materi. Zožila je obraz, ličnice so narahlo vztrepetale, ko je rekla:

Kacenfresar ima pištolo, lahko te ubije!

To je bil resen opomin. Pred dobrim letom je ubil odraslega človeka, očeta petih otrok. Zato je hodil Poldek h graščini na prežo. Ko je videl, da je Avstrijec odjezdil proti dolini, je smuknil pod grič k ribniku. Vaja dela mojstra. Nič več ni prihajal domov brez plena, tudi po deset postrvi je bilo v zamašeni malhi. Mati jih je že trikrat pripravila za ranjence v gabrovki in vsakokrat je Poldka svarila: Kacenfresar ima pištolo, še ubil te bo!

Poldek se oskrbnika ni bal, čeprav je malo preveč tvegalo. Lahko bi mu neopazno prišel za hrbet, potegnil pištolo in... Kaj napravi svinčenka v hrbtu, v glavi, pa tako vsakdo ve. Toda Poldek

se je vse češče spraševal: Vedo oni v gabrovki, kdo jim lovi ribe? Vedo, da je Grabnarjev Poldek vsakokrat v smrtni nevarnosti? Ne, tega ne vedo, sam jim bo povedal. Ampak, kako, kdaj?

In je prišla priložnost. Zbolela je teta Roza na drugi strani doline. Mati, Marjanca in Polonca so že jutraj šle z doma. Poldek je ostal sam. Seveda mu je mati naročila: Poldek, tudi koraka ne od hiše!

— Mama, niti za ped! se ze namuznil v rokav suknjiča.

Ni ubogal. Preveč ga je žgala misel, da sam ponese pečene ribe v gabrovko. Doma je pripravil vse potrebno, nato pa po bližnjici h graščini. Med grmovjem je oprezal, kje se bo prikazal oskrbnik Kacenfresar. Ni in ni ga bilo. Celot uro je prečepel v grmovju, ko se naposled le primiga. Kaj neki mu je? Na palico se opira, nekam klavarno se pomika naprej. Ali ga je spet popadla tista nesrečna revma? Najbrž. Poldek nič več ne premišlja. V četrto uro je pri ribniku. Pripravi zanko, z največjo opreznostjo jo potiska med ločje. Kakor da so postarvi uročene. Niso hotele v zanko za nič na svetu. No končno si je ena premislila. Potem še druga, tretja, četrta, deseta, trinajsta. Stoj! Za hrdom koraki, neko čudno sopenje. Naj se okrene? Naj skoči v mrzlo vodo in splava na drugi breg? Neka čudna sila ga je potegnila k malhi, vrgel jo je čez ramo, se pognal v vodo in med čofotanjem je razločno slišal: Halt, halt, halt! Da, bile je Kacenfresar. Nekajkrat je ustrelil za njim, na srečo ga ni zadel. Zadihan je stekel proti gozdu in potem naprej, kar naprej. Ni ga motilo gosto grmovje, preskakoval je jarke in se poganjal gori proti gabrovki. Nenadoma pa kakor strela z jasnega: Stoj!

— Ribič je rib'ce lovil, je zadihano odgovoril Poldek in nad njim prijaznejši glas: Naprej!

Zavlekel se je h gabrovki s poslednjimi močmi. Toliko da se ni onesvestil. Pred seboj je zagledal nekaj motnega, ki je razprostrlo roke. Slišal je glas, očetov glas.

— Poldek!

— Oče!

Odslej ni bilo več skrivnost, da je oče Boštjan v gabrovki glavni bolničar, Poldek pa najhitrejši kurir in obveščevalec. Še mati je zavzdihnila: Kaj hočemo, ko pa so otroci taki radovedneži!

DRAGO KUMER

»Če bi se ravnali samo po učnem načrtu, bi bilo področje razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij skromno in zelo omejeno obdelano.« je nedolgo tega v priložnostnem srečanju pripomnila Vera Gartner, mentorica pionirske organizacije v eni izmed gorenjskih šol.

In nadaljevala: »Tam, kjer je bilo to vrzel v učnem programu še posebno čutiti, predvsem od četrtega do osmega razreda, smo si pomagali s pionirsko organizacijo oziroma prostovoljno dejavnostjo in to tako uspešno, da je nitka, ki se dotika tega obdobja, vsaj na naši šoli v Mojstrani, speljana od začetka, pa tja do konca šolskega leta.«

Besed nismo zapisali v očitek učnemu programu, v katerem resda pogrešamo marksistične vsebine in ki mu prav v tem času pripravljajo novo podobo, tesneje se prilagajajo naši samoupravni socialistični stvarnosti.

Zeleli smo le ponovno in uvodoma opozoriti na pionirsko organizacijo, katere pomena se še premalo zavedamo, in na prispevek mnogih, ki jim je zaupana neposredna skrb nad vzgojo mladega rodu: z roko v roki so storili vse, da bi mlademu človeku približali narodnoosvobodilni boj, ga seznanili z njegovimi vrednotami.

Hkrati s tem pa na tem mestu, obširneje spregovoriti tudi o delu komisije za stike s šolstvom in izobraževalnimi zavodi pri svetu za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Glede na to, da smo v preteklosti posvečali temu področju družbenopolitične vzgoje premalo pozornosti, se je komisija lotila vrste akcij, s katerimi je želela doseči, da postane razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij celosten del vzgoje in izobraževanja, da postane sestavni del programov vseh nosilcev vzgojnoizobraževalne dejavnosti.

Poudariti pa je treba, da je pri tem prizadevanju komisija za stike in izobraževalni zavodi nudila vsem dejavnikom razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij tudi potrebno pomoč.

»Iz poročila je razvidno, da komisija ni le vzpodbujala dela na vzgojno-

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NASEGA ČASA

KAJ SMO STORILI?

O delu komisije za stike s šolstvom in izobraževalnimi zavodi pri svetu za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

izobraževalnem področju, temveč je v vrsti akcij tudi sama sodelovala... Bi lahko predstavili rezultate vaših prizadevanj?« smo povprašali Dušana Kompara, predsednika komisije za stike s šolstvom in izobraževalnimi zavodi.

»Na pobudo naše komisije so bili v preteklih letih bistveno izpopolnjeni učni programi za našo novejšo zgodovino in zgodovino narodnoosvobodilnega boja v osnovnih in srednjih šolah, hkrati pa je ta tematika dobila ustrežnejše mesto tudi v tehničnih in poklicnih šolah. Zelo pomembna je uvedba predmeta »Družbenopolitična ureditev SFRJ in novejša zgodovina narodov Jugoslavije«, ki vsebuje tudi zgodovino narodnoosvobodilnega boja, v zaključne izpite na vseh srednjih šolah. Na pobudo naše komisije so bili prav tako uvedeni novi, primernejši učbeniki za našo najnovejšo zgodovino, tako za osnovne kot za

srednje šole, poleg tega pa je izšla zgodovinska čitanka za četrty razred gimnazije in štiriletnih strokovnih šol.«

»Znano je, da je komisija za stike s šolstvom in izobraževalnimi zavodi posvetila posebno pozornost učnim sredstvom in pripomočkom za pouk zgodovine narodnoosvobodilnega boja in za prostovoljne dejavnosti v zvezi z negovanjem in razvijanjem revolucionarnih tradicij...« Bi nam lahko predstavili rezultate teh vaših prizadevanj?

»Na pobudo naše komisije bo izšel vodič po partizanskih poteh, ki so ga pripravili delavci muzeja ljudske revolucije v Ljubljani, pripravila se zbirka partizanske grafike kot pripomoček za likovni pouk v osnovnih in srednjih šolah, ki jo bo letos natisnila in izdala Partizanska knjiga, zavod za šolski in poučni film pa je tudi na priporočilo naše komisije sprejel v

dolgoročni program izdelavo projekcijskih pripomočkov s področja zgodovine narodnoosvobodilnega boja.«

Opozorili bi še na prizadevanja komisije za stike s šolstvom in izobraževalnimi zavodi pri svetu za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, da bi skupaj z Zavodom za šolstvo SRS preučila uresničevanje učnega načrta zgodovine narodnoosvobodilnega boja, učne oblike in metode pouka ter opremljenosti osnovnih šol z učnimi sredstvi.

V ta namen je izvedla obsežno anketo, o katere izsledkih nameravamo spregovoriti v posebnem sestavku.

Posebno toplo pozdravljamo isto vrstno analizo, ki teče v srednjih šolah in pobudo, da bi ob sklepu le-te sklicali poseben posvet prizadetih dejavnikov, ki naj bi na osnovi anketnih izsledkov začrtal prihodnjo dejavnost razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij, saj vemo, da med srednjošolsko mladino razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij še ni našlo odgovarjajočega mesta, da na tej poti pravzaprav ubiramo šele prve korake.

Iz zapisanega je torej razvidno, da je komisija dokaj uspešno opravila vrsto pomembnih nalog... Kaj bi bilo potrebno še storiti?

Kljub prizadevanjem nam še ni uspelo dobiti celostnega vpogleda v področje razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij, prav tako nam ni uspelo v celoti povezati vse dejavnike v enotno načrtovanje in izvajanje programa razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij, predvsem pa so bili neuspešni naši poskusi, da bi to svojo dejavnost razvili tudi med visokošolsko mladino.

Povsem zadovoljni bomo torej lahko šele tedaj, ko bo nitka, o kateri je govorila Vera Gartner iz Mojstrane, ki nam je hkrati izdala tudi navodilo za uspešnost dejavnosti, kakršna je razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij, speljana mnogo dlje, kot samo do osmega razreda osnovne šole!

Da je učni program dragocen pripomoček pri uresničevanju razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij kot dragocenega dejavnika v našem vzgojnoizobraževalnem sistemu, pa menda ni potrebno posebej poudarjati.

MILENA ŠTRAJNAR

Kurir in mula

Takrat, ko se je to zgodilo, je bil moj stric star dvaindvajset let

Moj stric je kot kurir prenašal partizansko pošto po Batujah in okoliških vaseh.

Leta 1945 se je z brigado pomikal proti Trstu. Ker so bili na poti že tri dni in tri noči, so bili borci zelo utrujeni. Tudi moj stric je bil izmučen. Pa se je domislil: prijel je mulo za rep in pustil, da ga je vlekla.

Mimo je prišel komandant in ko je opazil stricев »počitek«, se je razjezil in mu ukazal, da takoj spusti mulin rep. Samo trenutek za tem je odjeknila

eksplozija. Borci, ki tega niso pričakovali, so popadali na tla in se prestrašeni spogledali.

Mula, ki je pred kratkim vlekla strica, je stopila na mino... Stric je tako ostal živ in zdrav. Hvaležen je komandantu, ker mu je tako rešil življenje, za mulo pa mu je bilo hudo.

Takrat, ko se je to zgodilo, je bil moj stric star dvaindvajset let.

IRENA MLAKAR
(Iz »Čričkak«, glasila OŠ
Milojke Štrukelj, Nova Gorica)

Med soboškimi taborniki

Že dolgo je, kar so nam soboški taborniki poslali fotografijo, ki vam jo danes predstavljamo. Točneje: SILVANA MATJAŠEC. Gre za posnetek članic in članov taborniškega odreda »Črni teloh« iz Murske Sobote, ki pridno negujejo revolucionarne tradicije, ki se konec koncev pridno oglašajo tudi na naši strani.

TV-15 ZA MLADINO

Bil je v ujetništvu

Ujetniki so omedlevali od pomanjkanja hrane... Med njimi je bil tudi moj očka Franc Weiss

Leta 1941 je moj očka služil vojaški rok v Slavonski Požegi. Zaradi prodiranja Nemcev v Srbijo, so se morali umakniti v Sarajevo, kjer naj bi se spopadli. Vendar so jih Nemci prehiteli in jim začeli obljubljati, da jih bodo odpeljali domov. Rekli so jim, naj se javijo v kasarne, kjer jih bodo popisali po narodnostih.

Tako so čakali na vlak, ki je res pripeljal čez dva dni.

Vstopili so, bilo je to devetnajstega aprila, in se odpeljali proti Slavonskem Brodu. Zaradi podrtga mostu čez Savo so se prepeljali na drugi breg na splavih. Tam so jih čakali Nemci, oboroženi s strojnimi. Ujetnike so porinili v zaprte vagone in v vsakega natrpali petdeset ljudi. Nato je vlak prek Osijeka odpeljal na Madžarsko, nato v Avstrijo in v Nemčijo.

Potovali so šest dni, medtem pa dobili le tri obroke hrane.

Vlak se je ustavil v Luckenwaldu. Ujetniki so videli, da so jim Nemci lagali. V tem mestu so jih zaprli v barake, ki so bile obdane z bodečo žico. Ujetniki so omedlevali od pomanjkanja hrane... Med njimi je bil tudi moj očka Franc Weiss.

»Hotel sem pobegniti in sem pisal bratu, naj mi pošlje civilno obleko,« pripoveduje.

Ujetniki so bili namreč v uniformah. Paket je res prišel, a ne v prave roke! Dobil ga je priški oficir in ga pregledal. Videl je obliko in je rekel očetu, da bo zaradi tega kaznovan. Očka ga je

prosil, naj obliko pošlje nazaj in res jo je dobil brat nazaj, pa tudi moj očka ni bil kaznovan.

Minilo je nekaj tednov in stanje se je izboljšalo šele takrat, ko so ujetnike porazdelili k premožnejšim kmetom po vaseh. Tu je bilo stanje mnogo boljše. Dobivali so na dan tri obroke hrane, vendar so morali delati kot »rorna živina«. Zgodilo se je celo to, da so jih vpregli v plug namesto konja in tudi po ves popoldan so morali nositi kar sedemdeset kilogramov težke vreče.

Mnogo težavnih dni je preteklo in šele čez štiri leta so prišli sovjetski vojniki in jih osvobodili. MATEJA WEISS

Ljubo Šercer

LJUBO ŠERCER JE BIL ČASTNIK V STARI JUGOSLOVANSKI VOJSKI. BIL JE DOBER TELOVADEC. OBISKOVAL JE TELOVADNO DRUŠTVO. PO NJEM SE SEDAJ TO DRUŠTVO TUDI IMENUJE.

PO RAZPADU STARE JUGOSLOVANSKE VOJSKE JE ODŠEL K PARTIZANOM. BIL JE KOMANDANT KRIMSKEGA BATALJONA. LETA 1941 SO GA USTRELILI.

LJUBO ŠERCER JE NARODNI HEROJ. BOJAN ZALEC, učenc 3. razreda OŠ »Hinka Smrekarja« v Ljubljani

Zlati obroček

Rojevalo se je prijetno zimsko jutro in narava je skoraj klicala pomlad... V meni pa je vel hlad in srce je čutilo bolečine. Tisto jutro v meni ni bilo pomladi in ulice, po katerih sem še včeraj hitela z vso mladostno živahnostjo, so bile, odete v gosto ljubljansko meglo, neverjetno sive.

Takšna, polna otožnosti, sem kar prehitro obstala pred veliko, arhitektonsko čudovito zgrajeno stavbo, ki bi jo prav lahko imenovali hiša pomoči.

Naj je korak še tako zaostajal, nenadoma sem začutila, da je ostala prostos: daleč, tam zunaj.

Čudno je potem zvenel moj pozdrav v sobi številka dvanaajst... Desetero oči je z neprikrito otožnostjo uprlo pogled vame. Sestero nas je bilo in jaz, najmlajša med njimi.

In vendar sem kmalu začutila: tu bomo zdaj nova družina!

Mojo pozornost je najprej pritegnila žena srebrnih las, pa tako ljubeznivega pogleda, da sem tisti hip pozabila, kam sem prišla. Ko je po sobi zavel njen mili glas, sem kar se da hitro poškilila na tablo in prebrala, da je žena, ki jo opazujem, tovarišica Matilda Žargijeva.

Tistega januarskega dne se je zame začelo novo, drugačno življenje... Kljub domotožju so dnevi hitro minevali in druga drugo smo vse bolj spoznavale.

Nedolgo zatem, pri kosilu je bilo, ko je naši mami, tako smo klicale Matildo Žargijev, ena izmed nas ponudila neko malenkost. Živo so se ji zaiskrile oči, da je ponovno skrila svojih šestinsedemdeset let in najprej je vprašala druge štiri, če katera hoče.

»Glejte, glejte! Kaj pa to pomeni? Najprej vprašate druge, potem šele ste vi na vrsti! Le zakaj?! sem se hotela pošaliti.

»Tako me je naučilo življenje med vojno. Najprej sem nahranila naše fante, potem... če je zame kaj ostalo.«

Te besede so mi ostale v srcu, za vedno.

»Takšna je Matilda Žargijeva in dan za dnem je uresničevala to svoje načelo,« pravijo njeni prijatelji.

Včasih pa je bila tudi ona žalostna. In tedaj sem se jaz zaprla vase, kajti moči tolažbe v sebi nisem našla. Le nemočno sem jo opazovala. Ko se je zvečerilo in so se v mestu prižigale drobne tisočere lučke, je počasi stopala po dolgem hodniku. Otožnost njenega srca so izdajale njene oči. Tam, na koncu hodnika, pri velikem oknu, je obstala. Njen pogled je poromal v mesto in večer za večerom iskal le eno drobno lučko.

Tam na Taboru, v domu upokoencev... Tam, kjer je zdaj njen dom in njen mož, njena edina ljubezen.

Bilo je tudi drugače: takrat, ko io je mali Jožko klical »mamica«.

Droben spomin: nekega jutra se je, skoraj še dete, izgubil babici izpred oči in jo moško mahnil proti avtomobilu. Ko so ga končno našli, je ležal pod njim in se je sam sebi zdel sila imeniten. Danes bi rekli, da bo postal mehanik.

Toda, Jožko Žargijev ni nikoli postal mehanik... Vse drugačno, plemenitejšo ljubezen je nosil v srcu, takšno, ki sta mu jo še v otroško srce vcepila mamica in očka. Rasla je z njim in ko je imel sedemnajst let, je odšel k partizanom.

Odšel je, Jožko Žargijev, kot toliko mladih fantov, mama in oče pa sta za vedno ostala sama... Ko sem hotela o tem kaj več zvedeti, je otožno dejala, da je vse to že sto in stokrat zapisano, da so drugi še več žrtvovali, da se noče hvaliti, da je bila to samo njena dolžnost.

In prišlo je slovo... Čeprav sem bila srečna, mi je bilo hudo! Res, postali smo prava pravcata družina, družina v sobi številka dvanaajst kliničnega centra!

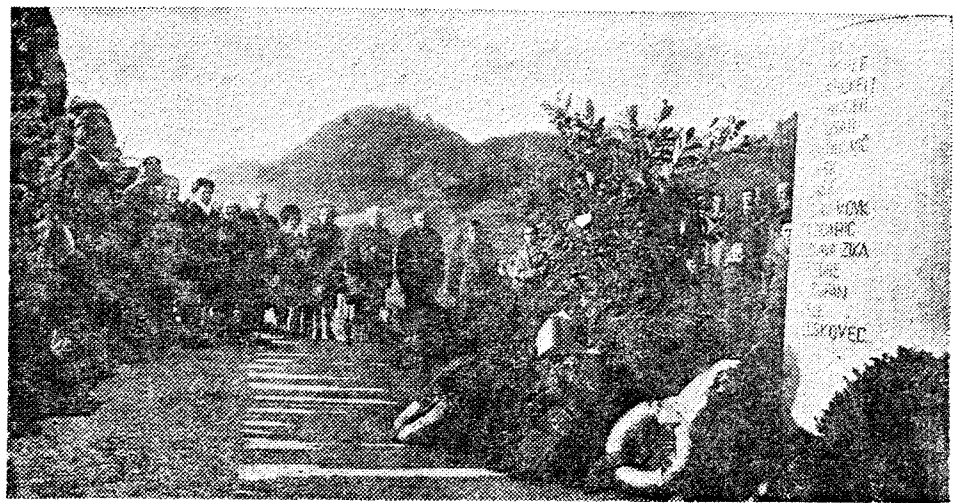
»Saj pridete za menoj,« sem dejala ob slovesu.

In veste, tovarišica Žargijeva, kaj mi je zaplavalo pred očmi, ko sem spet prestopila tista velika steklena vrata? Zlati obroček... vaš drugi poročni prstan, v katerega ste pogosto rzli z otožnostjo in ljubeznijo. Vaš drugi poročni prstan, ker ste prtega z vsemi dragocenostmi, kar ste jih imeli, nekega vihnega dne dali za partizane.

Pa ne bodite hudi za zapisane besede. Morda se še spominjate, ko sem tedaj dejala, da bi lahko napisala lep sestavek. Zdaj ga je zapisalo moje srce. Mlado srce, z eno samo željo: mnogo zdravja v upanju, da ste v soboto, skupaj z znanci in prijatelji, praznovali možovo osemdeseto obletnico življenja!

Tako zelo ste si ves čas tega želeli.

ALENKA TRONTELI

Cerkno po osvoboditvi

Ljudje Cerkna in okolice so pričeli takoj po končani vojni zagnano delati, da bi čimprej nadoknadili vse, kar so zamudili v petindvajsetih letih.

In tako je Rafaela Gosar, študentka vzgojiteljske šole v Ljubljani, lahko že čez nekaj let zapisala: »Danes so vojni sledovi še zelo redki. O grozotah in trpljenju se mladi uče le še v šolah, tudi o starem očetu Anteju Prebilu, ki je za svobodo žrtvoval svojih devet otrok... Cerkljansko ljudstvo je doseglo to, za kar je dalo toliko žrtev, za kar je toliko trpelo.«

O teh dneh na Cerkljanskem pričajo le še spomeniki...

ERNESTA PODOBNIK

Ukanili smo Nemce

»Prijetno sem presenečena, da se mladina tako zanima za čas, oddaljen več kot trideset let...« je dejala tovarišica Krista Frumen

Nekega večera sem se odpravila k sosedi, ki je med vojno pomagala partizanom. S seboj sem vzela papir in svinčnik, da bi zapisala, kar mi bo povedala. Z malo čudnim občutkom sem pozvonila. Spraševala sem se, kako me bo sprejela. Odprla so se vrata in zagledala sem žensko šestdesetih let.

Pa je bila kar takoj pripravljena kaj povedati.

»Prijetno sem presenečena, da se mladina tako zanima za čas, oddaljen več kot trideset let... sicer pa je prav, da veste, s kakšnimi žrtvami je bila priborjena svoboda,« je dejala tovarišica Krista Frumen.

»Ali naj ti povem kaj bolj žalostnega ali veselega?«

»Naj bo danes nekaj bolj veselega,« sem se odločila.

»Dobro,« je rekla in začela.

»Dogajalo se je pozimi v vasi Sv. Daniela. Nagibalo se je že proti koncu vojne in partizani so imeli osvobojen že doberšen del Koroške. Pri neki hiši so imeli kolino. Povabili so tudi partizane, med katerimi je bil moj brat Jože. Ti so se vabili radi odzvali. Klobase in druge mesne jedi so se jim zelo prilegle, saj že dalj časa niso jedli mesa.«

Nasmehnila se je in čez čas nadaljevala:

»Po obilni večerji jim je čas hitro mineval. Hrano smo zalivali z dobrim

domačim moštom. Toda, ko je bila dobra voljna na višku, je pritekla v hišo sosedova hči s slabo novico.

Nemci! je zakričala.

Kam sedaj? Kam s prašičem, ki so ga pravkar zaklali, da bi ga ne zaplenili Nemci? Za hišo je bil gozd. Partizani se niso obotavljali. Prašiča so hitro zavili v papir in vrečo ter ga skrili pod odejo v posteljo. Gospodinja, ki je bila precej debela, pa se vlegla v posteljo poleg prašiča. Začela je stokati in vpiati, da se je slišalo daleč naokoli. Ko so Nemci priropotali s škornji in bajoneti na puškah, je domača hči vpila:

Poglejte, kaj so nam napravili! Prašiča so nam zaklali in odnesli! A naša mama? Naša mama pa je tako bolna! Kdo je klal? Kdo je odnesel prašiča? so vpraševali Nemci.

Banditi vendar! Bilo jih je kot listja in trave! je hči še kar naprej vpila.

Nemci so se spogledali in odšli po strmem bregu navzdol... Partizani so bili tako vsaj tisti večer varni pred njimi,« je soseda sklenila svojo pripoved.

Pogledala sem na uro. Bila je že devet. Sosedu sem se najlepše zahvalila za pripoved in odšla domov.

»Pa še kaj pridi!« sem za seboj slišala klic.

»Bom, bom in še enkrat hvala,« sem ji odgovorila in odšla.

NATAŠA SKUŠEK

KRAMLJANJE

»Ze nekaj časa je minilo, kar sem vam pisala, moj sestavek o Vidi Brestovi in njena fotografija pa še vedno ležita na vaši mizi. Nikar ne mislite, da vas grajam, saj vem, da imate dovolj gradiva za našo stran. Nasprotno: prav vesela sem, ko vidim, da se pojavljajo vedno nova in nova imena, da je vedno več mlajših dopisovalcev, le opomniti sem vas hotela.«

Tako je svoje pisemce začela Martina Trdin iz Dola pri Kamniku.

Fotografijo in droben spomin Vide Brestove smo objavili v prejšnji številki »TV 15«, pa bomo, draga Martina, danes lahko mirne vesti in bolj sproščeno pokramljali s teboj.

Bilo nam je tudi žal, da si sestavek o zaobljubi mladih prostovolcev moščanske občine ob dnevu jugoslovanske ljudske armade poslala tako pozno. Da si zakasnila le kakih deset dni, bi mu odmerili kar vso stran, s fotografijami vred!

V njem si med drugim zapisala:

»Danes je v enote teritorialne obrambe vstopilo sedemdeset mla-

dincev, mladink, delavcev in dijakov. V trenutku, ko so podpisovali pristopne izjave, so se v očeh nekaterih borcev in aktivistov, ki so se pridružili našemu slavlju, v očeh zalesketale solze.«

Napisala si dober sestavek in to, kar si želela povedati, si v njem zgovorno povedala! Zvedeli smo, kako mladi v občini Ljubljana-Mostje-Polje razvijate in negujete revolucionarne tradicije, kako ste vsak trenutek pripravljeni tudi z življenjem braniti pridobitve narodnoosvobodilnega boja.

Bi nam, draga Martina, s posebnimi sestavki predstavila delo tistih osnovnih organizacij Zveze socialistične mladine Slovenije, ki so lani ob dnevu jugoslovanske ljudske armade prejeli priznanja?

In zdaj še nekaj besed Alenki Trontljevi, ki se nam je oglasila po dolgem, dolgem času.

»Zlati obroček« smo želeli prihraniti za osmi marec, da bi bila številka z zapisom o Matildi Žargijevi slovesnejša, bogatejša... Pa ni in ni šlo. Srečanja s teboj smo bili veseli in kdo bi čakal!

Mile

Bolnišnica »Jesen«

Ob poti so nas spremljali kamni z rdečimi zvezdami III, pa tudi mnogo pritokov Bistrice smo morali prečkati

S pisanjem se ukvarjam že kar precej časa. V »TV 15« sem se prvič oglasila šele lani, takoj potem, ko sva se z očetom vrnila iz Bosne. Sestavek o tem potovanju sem napisala tudi za vaš časnik in vi ste ga objavili. Tako sem dobila več poguma.

Upam, da se bom kmalu spet oglasila.

Bilo je lani, ko smo se v počastitev tridesete obletnice svobode in zmage nad fašizmom domenili, da pojedemo na partizansko Pohorje, da obiščemo partizansko bolnišnico »Jesen«, kamor so kurirji nosili hrano prav iz naše vasi Črete pri Orehovi vasi.

Spomini na to pot so še živi, pa sem jih zapisala.

Eden izmed kurirjev, ki so med vojno obiskovali partizansko bolnišnico »Jesen«, je bil tudi Ivan Murko-Vido, ta dan naš vodnik.

Do Šmartnega na Pohorju smo se peljali z avtobusom, do partizanske bolnišnice »Jesen« pa smo jo mahnil peš.

Na kancu makadamske ceste smo zagledali pašnik, posejan s posameznimi smrečicami, v dolini je bilo videti Dravsko polje in Slovenske gorice. Ob gozdu smo zagledali kačipot. Po ozkih, travnatih stezicah smo šli vse globlje v gozd. Ob poti so nas spremljali kamni z rdečimi zvezdami, pa tudi mnogo pritokov Bistrice smo morali prečkati.

Pred partizansko bolnišnico »Jesen« stoji nagrobni kamen, postavljen v spomin partizanu Dušanu.

Tega izleta ne bom nikoli pozabila.

IRENA ŠIFRAR

TV-15 ZA MLADINO

Posluh za oba časa

IVAN POTRC,
pisatelj,
predsednik
Društva
slovenskih
pisateljev.

VPRASANJE: Kot pisatelj in predsednik društva verjetno skrbno sledite razvoju in različnim gibanjem v naši kulturi. Bi morda lahko povedali, je čutiti do tematike NOB drugačen, morda kompleksnejši odnos, in zakaj je temu tako?

ODGOVOR: To našo partizansko literaturo smo začeli pisati že v partizanih — zato je tudi tako močno nosila obeležje takratnega našega življenja in naših čustvovanj, naše privrženosti; kot takšna bo za vse čase nosila edinstven in enkraten čar, ki ga bodo v jutrišnjem dnevu odkrivali in cenili, a kar se že danes dogaja — spominjam se, kako so takšne odkrite in s čustvom napisane knjige, kakor so bili Hacetovi Komisarjevi zapiski, začele prav zaradi doživete in napisane odkritosti osvajati mladi svet.

Nič pa ne bi bilo prav, ko bi mislili ali terjali, da je potrebno našo dovčerajšnjo partizansko zacementirati ali mumizirati: pisatelj, tako tisti, ki je partizansko doživel, kakor tisti pisatelj, ki danes začne s pisanjem ter spozna partizansko iz knjig ali po pripovedovanjih, oba morata in bosta morala imeti posluh tako za današnji ali za svoj čas, kateremu bosta pripovedovala, kot tudi za partizansko preteklost, ki jo bosta popisovala, poustvarjala ali ustvarjala. To je edino prava pot, da bo ostalo pisanje o partizanskih časih za vedno sveže in živo.

Tako mislim, da je naš dosedanji čas svoje postoril ter nam ni treba biti niti preveč v skrbeh za jutrišnje partizansko

PODOBE NAŠE KULTURE

pisanje — da bo le naš odnos do tega pisanja ostal takšen, kakršnega ta naš veliki čas terja in bo tudi jutri terjati.

Zelo sem lahko zadovoljen, da je letošnje Prešernovo nagrado dobilo najbolj vredno Grabeljskovo partizansko pisanje — in zatem, da je dobil to našo prvo umetniško in nacionalno nagrado Kranjčev proletarski tekst. Veliko več pa bi morali storiti, da bi v naša šolarska berila od osnovnih do srednjih šol prišlo več partizanskega branja; to mislim tudi na to, da bi se moralo začutiti v teh čitankah vselej tudi celotno jugoslovansko domovino. Čas je tu svoje storil; že doslej se je nabralo po teh naših partizanskih knjigah bogastva, ki ga moramo dati mladini, da bi jim približali partizansko branje in partizanski čas.

Hrepenenje po kvaliteti

SASA VUGA,
pisatelj,
urednik
dramske
redakcije TV

VPRASANJE: Kaj se je po vašem mnenju v pristopu k problematiki NOB v TV drami premaknilo in ali je morda moč

slike kriva večjega odziva občinstva v primerjavi s knjigo? Je letos na programu še kakšna igra z vojno tematiko?

ODGOVOR: Spremenilo — nič. Dobri del repertoarja, tako slovenskega kot iz drugih naših TV studiev, bodo zastopala dela s snovjo iz NOB. Torej iz časa, ki nam je dal zgodovino, človeško dostojanstvo, svobodo. Doba, ki ostaja neizčrpljiv vodnjak, saj so se prav takrat postavljale na kocko ne samo usode narodov, ampak tudi usode posameznikov, konfrontacije med dobrim in zlim, med hrabrostjo in strahom, med zmago in porazom; ni je bilo dobe pri nas, ki bi tako živo posegla v kri in zavest našega človeka.

Ta pisanost usod, značajev in metamorfoz pa je kot nalašč za dramatikovo pero in še posebej za pero TV pisca. Velikina, ki so jo naši ljudje pokazali med NOB, naj ne služi le za oživljanje preteklosti, ampak naj v vse večji meri kaže pot v prihodnost. Zato se ne bi smeli ustavljati pri patriotskih kriminalkah ali patriotski kavbojščini, kot pravimo preveč površno zastavljenim in izvedenim projektom iz NOB, s pocukranim in lahkotno srečnim koncem. Podobni izdelki, čeprav zamišljeni pošteno, so večkrat izpadli — kot je pokazala praksa — celo žaljivo. Najmanj pa banalno, papirnato in medlo.

Vse to velja v povsem enaki meri tudi za druga izpovedna področja, za knjigo, gledališče in nemara še zlasti film. Nekaj je nemoč, da bi posameznik zajel življenjsko celost tistih dni, drugo pa računarski začetek, spekulacije na določene instinkte, bengalika v prid potrošniških zahtev in tako naprej.

In ker je tega iz dneva v dan dovolj, je razumljivo naše hrepenenje po kvaliteti tako v besedilih, pri igri in režiji, pa tudi tehniki, saj so vsi ti dejavniki

v docela enaki meri odgovorni za končni uspeh ali neuspeh nekega programa.

In da bi TV drama bolj odmevala pri občinstvu kot (dobra) knjiga? Ne, nikakor ne. Pač, drama mobilizira, potegne za seboj odmeve, pusti v čustvih in mislih določene usedline, ampak ne pozabite: TV je vendar industrija. Dobra TV je industrija. In toliko je je, da jo lahko menjujemo in prodajamo iz kraja v kraj in iz dežele v deželo: skoraj preveč je je že. Blago je postala. Prvi, drugi in tretji programi meljejo in proizvajajo, vsak večer gledalci sedijo k sprejemnikom, odmorov ni, ni izjemnosti in tudi ne slavnostnih premier kot jih poznamo pri filmu (v čem pa se ta loči od TV, razen po 30 minut trajanju?).

Gledališče pa bo ostalo gledališče, s svojimi ložami in pozlato, s svojo intimnostjo kraja, časa in gledalcev, ki so želeli priti tja. Gledališča bodo morda na nek način vendarle ostala hram, hram umetnosti. Kakor hitro jih prenesemo z vso skrbjo in pridnostjo na magnetoskopski trak, se čar in blišč predstave ponajvečkrat sesuje v prah. Torej je televizija res industrija.

Knjiga pa ostane, skromna kakor je bila, poslednja in velika zmagovalka. Brez skrbi zanjo! Koliko Tolstojev in Maupasantov smo že predvajali na TV. Ljudje so ob novem pozabili prejšnjega, zato pa so spraznili police po knjigarnah! No, založbe so postale današnji dan tudi temu uspešno kos in prav je tako.

Ce končam pri začetku. Letos bo na programu TV drama prof. Janka Messnerja, slovenskega pisatelja iz Celovca, z naslovom VRNITEV. Skozi podobo mladega Korošca v nemških cunjah, v jarkih tam nekje pri Stalingradu, obravnava žalostne medvojne razmere naših ljudi onkraj Karavank (žalostne razmere, ki so jim povojni časi le nadaljevanje prejšnjega). V pripravi je Zupančičeva in Klopčičeva POSLEDNJA ŠOLSKA NALOGA, s snovjo iz Ljubljane pod italijansko okupacijo, med nadaljevanji pa velja omeniti DRAŽGOSKO BITKO in nadaljevanje po enkratnem, fenomenalnem KRIČACU. Obe nadaljevanji sta že napisani in pišejo se nove. Zakaj, vse bolj očitno je, da bo prav nadaljevanje prevzela glavno mesto tudi v slovenskem televizijskem dramskem programu.

(se nadaljuje)

Katastrofa 4. bataljona v Javorovici

Danes smo začeli objavljati odlomek iz knjige Lada Ambrožiča-Novljana »Cankarjeva brigada«, ki opisuje katastrofo 4. bataljona v Javorovici. Pretresljiv opis omenjenega dogodka bomo zaključili z izjavami nekaterih preživelih borcev. S tem v zvezi prosimo vse tiste, ki bi nam lahko o tej katastrofi napisali svoje spomine, da nam le-te pošljejo v naše uredništvo.

Četrty bataljon Cankarjeve brigade je imel že od 3. februarja 1944 prebivališče v Javorovici. Njegova stalna naloga je bila blokirati Kostanjevico in ne dovoliti izpadov iz mesta. V ta namen je pošiljal patrulje proti mestu ali pa postavljali zasede.

Javorovica je bila nekakšna trdnjavka vas pod vrhom Gorjancev. Vanjo so rade zahajale partizanske čete, ker so se tukaj čutile varne. Vas obdajajo večinoma bukovci gozdovi. Nekdanji prebivalci tega kraja so si pred stoletji na položnem mestu izkrcili gozd, postavili naselje in začeli kmetovati. Javorovica te še zdaj spominja na

izkrceno oazo sredi gorjanskih gozdov. Južno od vasi nekako na sredi polja je kapelica Sv. Ožbalt. Poveljstvo 4. bataljona, ki se je tu naselilo 3. februarja, seveda ni mislilo na to, kako je vas nastala in s čim se ukvarja njeno prebivalstvo, pač se je najprej razgledalo po okolici in analiziralo možnosti za varno bivanje. Nič novega ni bilo treba iznajti. Tu gori je prej že bil bataljon Gubčeve brigade, ki je imel izdelan načrt za zavarovanje in obrambo. Cankarjev bataljon je ta načrt prevzel. Ključni varovalni in obrambni položaj je bil trig. 939, ki so jo imenovali Špilerjeva špica

ali pa Pirčev hrib. Ta kota se dviga nad Javorovico (vas je na višini 618 metrov). Z nje so stražarji kakor s stražnega stolpa bdeli nad četami, ki so se nastanile v vasi. Sem so partizanske enote vedno postavljale zasede, ki so vse imel nalogo: zavarovati nastanišče v Javorovici. Ker je Pirčev hrib oddaljen od vasi le dober kilometer, je bilo mogoče s tega položaja zavarovati tudi umikanje partizanov iz naselja, če bi bili nenadoma napadeni. Javorovica je imela še eno taktično prednost. Iz doline se ni lahko povzpeli do nje. Šentjernej je okoli 180 metrov nad morjem in bi morale sovražne čete premagati več kot 400 metrov višinske razlike, kar ne bi mogli opraviti v kratkem času in ne da bi bile opažene od partizanskih obveščevalcev. Iz Kostanjevice je bil najlažji dostop v Javorovico skozi vas Ržišče, ki leži 426 metrov visoko in dobro brani dostope v ta del Gorjancev. Sem je bataljon redno pošiljal četo v zasedo, ki so jo tudi domobranci redno napadali ter zato spoznali način zavarovanja bataljonskega nastanišča v Javorovici s te strani. Zasedo na Ržišču pa je bilo težko oskrbovati, saj je bila zelo oddaljena od bataljona. Zato so organizirali kuhanje v vasi pri kmetih. Če se je bilo treba zasedi umakniti iz Ržišča, se je postavila pri Banu na dobre položaje in se tukaj tolkla s sovražnikom.

Iz navedenega sledi, da je bila Javorovica zares naravna trdnjavica na pobočju Gorjancev. Toda njena lega je dvorezna. Izhodi iz vasi držijo po polju in travnikih, ves okoliš je odprt ter brez naravnih zaklonov in skrivališč. Če bi se sovražniku posrečilo skrivoma zasesti gozdove okoli vasi in potisniti zasedo na Pirčevem hribu s položajev, potem bi se morali partizani umakniti iz vasi po čistini in bi bili pod ognjem sovražnikovega orožja. Gorje partizanski enoti, če bi se to sovražniku posrečilo! Nadalje je Javorovica zelo osamljena, in to omogoča skrivno približevanje naselju. Dvorenost je bila tudi oddaljenost. Četrty bataljon Cankarjeve je bil tedaj zelo oddaljen od drugih enot in ni mogel računati na hitro in učinkovito pomoč.

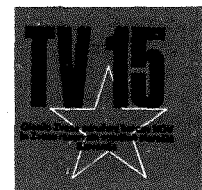
(se nadaljuje)

BESEDE IN DEJANJA

POMOČ OBČIN PODJETJEM V ZAGATI

V občinah (predvsem v komisijah za družbenoekonomske odnose in socialno politiko pri občinskih konferencah in medobčinskih svetih ZKS) morajo posebno skrb posvetiti tistim organizacijam združenega dela, ki so se (zaradi visokih zalog, pomanjkanja obratnih sredstev, nelikvidnosti, izgub, nepokritih investicij idr.) znašle v resnejših gospodarskih težavah. To velja toliko bolj za primere, kjer sedanje stanje kaže, da se — iz različnih vzrokov — sami ne bodo mogli izkoptati iz nastalih zagat.

Delo, januarja 1976.

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik
SILVO TERSEK

Novinarji: MILENA STRAJNAR, NEVA MUZIC,
POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva 327-780

Uprava in naročniški oddelk »TV 15« Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI 61000 Ljubljana. Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana. Telefon 320-486

Letna naročnina 100 dinarjev, za inozemstvo 130 dinarjev — posamezna številka v kolportuži 2 dinarja.

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo. Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Tisk in klišei CGP Delo, Ljubljana, Titova 35.

Ko so domobranci odnesli svoje ranjence, so uprizorili maščevalno divjaški obred nad padlimi borci IV. bataljona. Fotografijo posneli domobranci.